The early day believers called themselves 'Muslims', which was the only identity that God had bestowed upon them. How on earth did it happen then that this divinely ordained identity was unseated by Shia, Sunni like self-tailored identities?

To retrieve the lost format of Islam and to resurrect it anew is a collective responsibility of all groups of its followers. Not only does our community's future depend on this endeavour but the collective interest of all nations of the world is also linked to it. The purpose of bringing out this booklet is actually to provide a spur to the process of this retrieval.

Free downloads, by the same author, are available at:
www.RashidShaz.com

e-books are also available at:
www.BarizMedia.com

Also visit our multi-lingual journal
www.FutureIslam.com

9789381461174

Manifesto of the United Islam

Rashid Shaz

MILLI

Manifesto of the United Islam

Rashid Shaz

MILLI

Hz. Peygamber (SAV) ümmete sadece İslam'ı emanet etmiştir. İlk dönemde iman edenler kendilerini 'Müslümanlar' olarak adlandırdılar ki bu Allah'ın onlara ihsan ettiği tek kimlikti. Nasıl oldu da bu ilahi olarak takdir edilen kimlik Şii, Sünni gibi kendimizce biçilen kimliklerce yerinden edildi?

İslam'ın nihai biçimini geri getirmek ve bunu yeniden canlandırmak tüm takipçi grupların kolektif bir sorumluluğudur. Bu çabaya sadece toplumumuzun geleceği bağlı olmayıp, dünyadaki tüm ulusların kolektif çıkarı da buna bağlıdır. Bu kitapçığı çıkarmanın amacı aslında bu geri getirme sürecini teşvik etmektir.

Ücretsiz indirme, aynı yazar tarafından, mevcuttur:
www.RashidShaz.com

E-kitaplar da mevcuttur:
www.BarizMedia.com

Ayrıca bizim çok dilli dergi bizi ziyaret
www.FutureIslam.com

9 789381 461198

İslam *Birligi Manifestosu*

Rashid Shaz

MILLI

İslam
Birligi Manifestosu

Rashid Shaz

MILLI

İslam Birliği
Manifestosu

İslam Birliği
Manifestosu

Raşid Şaz

Milli Publications
New Delhi

First published in 2015

ISBN 978-93-81461-19-8

Rs. 50/-

A Produce of Peace India International
Published by Milli Publications
Milli Times Building
Abdul Fazl Enclave, Jamia Nagar
New Delhi - 110025
Tel: +91-11-26945499, 26946246
Telefax: +91-11-26945499
Email: millitimes@gmail.com
www.barizmedia.com

Printed at Bosco Society for Printing, , New Delhi-25

بسم الله الرحمن الرحيم

Bu ulusun Kazancı Birdir; Kaybı da Birdir
Peygamberleri Birdir, Dini Birdir, İmanı Birdir
Kutsal Cami Birdir, Allah Birdir, Kutsal Kitap Birdir
Müslümanlar Bir olsa Çok mu?

Contents

Günümüz Şiileri ve Sünnileri İslam'a bağlılıklarına rağmen farklı gruplar halinde yaşamaya ısrar ederler. Toplumsal çıkarları farklıdır, kitapları farklıdır ve dini ulemaları farklıdır; öyle ki camileri bile farklıdır. Sadece Şii ve Sünniler değil, İsmaililer, İbadiler ya da Salafilerin günümüz destekçileri, Cemaat-i İslami, Deobandi ve Barelvi dogmalarının tümünün ayrı camileri vardır. Etrafınıza bir bakın, dindarlığın egzotik ışıltısıyla parıldasalar ve minarelerinden "Allah Büyüktür" yankıları duyulsa da, ister cami ister dini medreseler olsun, bunların tümünün dar-görüşlülüğün, önyargı ve hizipçiliğin yuvaları haline geldikleri gerçeği gözlerinizden saklı kalamaz. Bu yerler Tek Bir Allah'a ibadet etmek yerine, mezhepçi inancın bayrağını tutmak için istismar edilen yerlere indirgendiler. Üzücü, çok üzücüdür ki bu yerlerin artık monoteizmin merkezleri değil, Müslüman toplumunun tam içinden İslam ve Müslümanlara karşı çalışan virus gibi etkin olan, şirkin (politeizmin) ve mezhepçiliğin kaleleri olduğunu ifade etmekten kaçış bulunmuyor.

Önsöz

İslam Birliği Manifestosu yeni bir İslam icat etmek yönünde bir gayret değildir ancak ebedi ve bozulmamış ifadesi Kutsal Kuran formunda bizimle birlikte olan evrensel ve peygamberi İslam'a geri dönüş çağrısıdır. Bununla birlikte bu Kuran'a geri dönüş çağrısı tüm geçmiş reformist ve yenilikçi girişimlerden belirli bir açıdan farklıdır. Geçmiş reformcular saf İslam inancına giren entelektüel karışıklık ve sapmaları kutsal bir sessizlik içinde görmezden gelmeyi tercih ederken biz *ümmet*in kendisini peygamberi olmayan yabancı yönelmelerden tamamen kurtarmadıkça kendisi için takdir edilen ilahi yola yeniden sokamayacağı sonucuna vardık. Dolayısıyla *ümmet* entelektüel yolculuğunu ve nihai amacı ve hedeflerini entelektüel bütünlüğün en yüksek standartlarını içeren Kutsal Kuran'ın ışığında dikkatli bir incelemeye tabi kılar. Bu durumda kişi sevgili mezhebinin görkemli binasının yerle bir olmasına neden olsa da İslam'a yabancı olduğu görülen unsurları tereddüt etmeden reddederken hiçbir vicdan rahatsızlığı duymamalıdır.

İslam ve İslam tarihi farklı şeylerdir. İslam Hz. Muhammed (SAV)' in peygamberliğinden kaynaklanan ve biz Müslümanların gururla savunduğumuz ebedi bir

mesajdır. Diğer yandan İslam tarihi Hz. Muhammed (SAV)'in takipçilerinin tarihinde dönemsel yolculuklarının anlatımıdır. Bu yolculuk bir yandan zafer anlarını diğer yandan beklenmedik felaketleri kapsar. Felaket ulusumuz tarihin belirli bir dönemde politik kavgaların ve kavramsal karmaşaların sonucunda Şii ve Sünni mezheplerine bölündüğümüzde olmuştur; hukuki ve teolojik/skolastik kılı kırk yarmaların bir sonucu olarak dört imam topluluğuna bölündüğümüzde ve devletimiz Şafi ve Hanefilerin karşılıklı kanlı kavgaları nedeniyle korkunç şekilde parçalandığında. Ne var ki, geçmişte karşılıklı bir kan dökme içine girdiysek ve entelektüel ve ideolojik tereddütlerimiz nedeniyle karşılıklı savaşan fırkalara bölündüysek de, tarihimizdeki bu insani hatalara bir kutsallık addetmemiz için bir sebep yoktur. Bu hataların düzeltilemez olduğunu ilan etmek ne kadar mantıksızdır!

İnsanlar arasındaki görüş farklılığı acınacak bir durum değildir. Bununla birlikte bu farklılıkları kutsal inanç seviyesine çıkarmak ve çeşitli yorumlamaları temel alarak durmadan mezhepler ortaya çıkarmak kuşkusuz son derece kınanabilirdir – ortak koşmanın (*şirk*) bir göstergesidir. İslam'a bir çelişkiler karışımı olarak tutunan büyüklerimiz, kendi tercihleri İslam'ın temelleri sallantıda görülmesin diye düşünce süreçlerini karıştırmak istemiyorlar. Diğer yandan sanal medya çağında nefes alan yeni kuşağımız mutlak bir

tereddüt ve düşünce şaşkınlığı içinde yaşıyorlar. Bu kuşak birleşik bir *ümmet* olarak geriye bırakılan Allah'ın Peygamberinin takipçilerinin neden Şii, Sünni, İsmail'i, İbadi türü kimliklere bölündüğünü anlamakta aciz kaldılar. Meseleleri daha kötüleştiren şey peygamberi birleşik İslam'ın eksikliği üzerine kalp ağrısı hissetmememiz ve gözyaşı dökmememiz gerçeğidir. Her bir mezhep diğerlerini dışlamak için kendi İslam yorumunun en otantik olduğu konusunda utanmazca ısrar eder. Bu modern çağda, tarih, hukuk ve teolojinin tüm temel kaynaklarına klavye üzerinde küçük parmak hareketiyle rahatça ulaşabilen zeki gençliğimiz, karmaşık ve tartışmalı meselelere ait tüm kaynaklara ve akademik delillere ulaşabilirler. Bu genç insanlar hangi Kurani öğretinin Müslümanları dört ya da beş ya da daha fazla mezhebe böldüğü düşüncesiyle yılmışlardır. Ebu Hanife olsun Şafi ya da Şii ve Sünni mezheplerinin ya da başka alt-mezheplerin kurucuları olsun hiçbiri bu kişisel vazife için Allah tarafından görevlendirilmemişti ve hiç biri Hz. Peygamber (SAV)'in yakınlarından olmamışlardı. O halde dinin bu kutsal ve yanılmaz kurucuları ve savunucularının sorgulanamaz statü sahibi olmalarının nedeni ne olabilirdi? Neden farklı mezhepteki Müslümanlar bu mezhepleri takip etmeyi zorunlu addediyorlar? Müslümanların tek bir ümmet olduğu ve mezhep kurucularının tarihin ufkunda belirmelerinin henüz çok

uzakta olduğu İslam'ın ilk günlerinde toplumsal ve dini yaşantımızın çok daha iyi organize olduğunu fark etmiyorlar mı? Dolayısıyla dini yaşantımızın bu mezheplerin tecavüzü ve müdahalesi olmadan yeniden organize edilememesi için bir neden yoktur.

Hz. Peygamber (SAV) *ümmete* sadece İslam'ı emanet etmiştir. İlk dönemde iman edenler kendilerini 'Müslümanlar' olarak adlandırdılar ki bu Allah'ın onlara ihsan ettiği tek kimlikti. Nasıl oldu da bu ilahi olarak takdir edilen kimlik Şii, Sünni gibi kendimizce biçilen kimliklerce yerinden edildi? Daha kötüsü, orada durmadı, bu eğilim onları şer'i farklılıklar ve mezhepsel düşünce zemininde bölünmeler içinde başka alt-bölünmeler aramaya itti. Her bir mezhep ve grup, mezhep kitapları, bitmez sünnet külliyatları ve evrensel mutlak Kuran mesajına karşı kılı kırk yaran hukuki polemiklerden oluşan kendi dünyalarını yarattılar ve böylece peygamberi mesajdan kopuşlarını tamamladılar. Durum o kadar bozuldu ki bugün hazırda bir kurtuluşun mümkün görünmediği en kötü tür mezhepçilik ve karşılıklı nefret İslam adına tüm *ümmeti* kuşattı. Dini medreseler olsun dini vaaz toplulukları, dini eğitim toplantıları ya da konuşmacıların belagatleri olsun, eğer satır aralarını okuyabiliyorsanız, tüm bunlara yönelik ortak bir noktayı şüphe götürmez bir şekilde bulacaksınız. Tümünün kendi mezhepsel programlarını güçlendirmek ve grup önyargılarını

körüklemekle meşgul olduklarını dolayısıyla İslam'ın evrensel mesajından uzaklaştıklarını, hatta onu tahrif ettiklerini ve hükümsüz kıldıklarını hissedeceksiniz. Dolayısıyla İslam ya da İslam tebliği adına etrafta dolaşan sağır edici kakofoninin tüm inananları monoteizm inancıyla birleştiren ve onları görülmez bir güce dönüştüren gerçek İslam'la kesinlikle bir ilgisi yoktur.

İslam'ın nihai biçimini geri getirmek ve bunu yeniden canlandırmak tüm takipçi grupların kolektif bir sorumluluğudur. Bu çabaya sadece toplumumuzun geleceği bağlı olmayıp, dünyadaki tüm ulusların kolektif çıkarı da buna bağlıdır. Bu kitapçığı çıkarmanın amacı aslında bu geri getirme sürecini teşvik etmektir. Çabamız ümmetin tüm mezheplerinin gerçek ideolojik kökenlerini geri kazanmak ve bozulmamış ortak kimliklerini yeniden canlandırmak amacıyla güçlerini birleştirmelerini sağlamak olacaktır. Kendilerini Müslümanların geri kalanından ayrı gören ve geçmişte bizimle aynı kervanda olup, tarihin belirli bir döneminde kendilerini geri kalanlardan ayıran kişileri de peygamberi cemaate geri getirmek için gayret sarf edilmelidir. İyi niyetli, mezhepler arası, hatta gruplar arası ve okullar arası bir diyalog başlatmak bu davada yolumuzu tıkayan buzları eritecektir. Kendi gerçek ve orijinal ideolojik yurtlarına yani peygamberi İslam'a geri dönmek için bir kayıp duygusuyla tüm mezheplerin sağlam bir kararlık

göstermesi durumunda bu yönde ortak bir mücadeleye girmek oldukça mümkündür.

Bu çalışmada kısalık ve basit stili korumak için tarihi kaynaklara referans vermekten özellikle kaçınılmıştır. Bununla birlikte akademik referansları ve tarihi detayları görmek isteyenlere geçtiğimiz bin yıl boyunca dönemsel karmaşa tecavüzü ve sapmaların bir anlatımı yanı sıra Müslüman ilim tarihini doğrulukla belgeleyen iki ciltlik *Kitab-ul Urooj* ile birlikte *Idrak*'i okumaları tavsiye olunur.

Bu kitabın basımıyla birlikte, akademik araştırma ve analiz, tefekkür ve gece dualarıyla geçen çeyrek yüzyılı kapsayan Muhammedi mesajın alınması süreci artık aksiyon ve uygulama safhasına giriyor. Yüce Allah'a bu imkanı verdiği için ve hayat verdiği için minnettarlığı ifade etmeye hiçbir kelime kafi gelmez.

Raşid Şaz
Aligarh
futureislam@gmail.com

İslam Birliği Manifestosu

Müslüman mısınız? Cevabın ancak olumlu olmasını umabiliriz. Ancak ne yazık ki aslında durum bu değildir. Bir Müslümana ne tip bir Müslüman olduğunu; hangi grup ya da şer'i okula bağlı olduğunu, hangi grup ya da ruhani rehberi izlediğini, bir Şii ya da Sünni, İsmaili ya da İbadi ya da Hanefi ya da Şafi olduğunu ya da Deobandi ya da Salafi okullarından hangisini izlediğini sorduğunuzda, bu soru ancak bir Müslüman olduğumuz [حنيفا مسلما] ve İslam dışında hiçbir şey yaşamadığımız iddiamızı geçersiz kılmış oluyor.

Bugün Müslümanların sayısının çeyrek milyardan iki milyara yükseldiği ve dünyada Müslüman varlığına yabancı hiçbir önemli noktanın bulunmadığı günümüzde, bu insan kalabalığında tamamen yok olmasalar da kendilerini sadece Müslümanlar olarak adlandıran ve sadece bu kimlik üzerinde sebat edenlerin çok az olması kadar şaşırtıcı bir şey yokmuş gibi gözüküyor. Hepimiz farklı tür bir mezhepçiliğin tutsağıyız ve her bir Müslüman kendi şahsi mezhebine göre tanımlanıyor. Sadece bu da değil, her bir mezhebin içinde çeşitli şer'i alt-fırkalar bulunuyor ve bölünme içinde bölünme her bir kamp içinde devam eden bir süreçtir. Dolayısıyla modern bir Müslüman bir Müslüman olmak ve bir

Müslüman olarak kalmak için önce bir Şii ya da Sünni olması gerektiğine inanır. Eğer bir Sünni ise kaçınılmaz olarak Sünni mezhebinin dört şer'i mezhebinden birine bağlı olmalıdır. Bu aksi takdirde Müslüman olmanın hayal edilemeyeceği minimum bölünmedir. Şimdi hukuk ilmi ve düşünce okulları adına ortaya çıkan bu mezhepçi bölünmenin İslam'ın tektanrıcılık çağrısını ihlal ettiği, hatta bu çağrıya engel olduğunu onlara kim anlatmalıdır?

Bir Allah'a inanmak O'na şartsız teslimiyet bakımından insanları birleştirir. Bu ebedi ilişkide herkes Arap olsun olmasın, siyah ya da beyaz, zengin ya da fakir, efendi ya da köle olsun kendisini başkaları için faydalı ve yardımcı görür. Habeşli Bilal ve İranlı Salman hepsi İslam'da uluslararası din kardeşliğini inşa ederler. Milli ve coğrafi kökenlerinin farklılığına rağmen tektanrıcılık cemaatine bir kez girdiklerinde hepsi aynı dini, toplumsal, politik, coğrafi çıkarları paylaşırlar. Aynı hedef için yaşar ve ölürler. Buna karşın günümüz Şiileri ve Sünnileri, İslam'a bağlılıklarına rağmen farklı gruplar halinde yaşamaya ısrar etmektedirler. Toplumsal çıkarları farklıdır, kitapları farklıdır ve dini ulemaları farklıdır; öyle ki camileri bile farklıdır. Sadece Şii ve Sünniler değil, İsmaililer, İbadiler ya da Salafilerin günümüz destekçileri, Cemaat-i İslami, Deobandi ve Barelvi dogmalarının tümünün ayrı camileri vardır. Hangi caminin hangi mezhebe ait olduğu bu camilere yerleştirilen

kitaplardan kolayca anlaşılabilir! Etrafınıza bir bakın, dindarlığın egzotik ışıltısıyla parıldasalar ve minarelerinden "Allah Büyüktür" yankıları duyulsa da, ister cami ister dini medreseler olsun, bunların tümünün dar-görüşlülüğün, önyargı ve hizipçiliğin yuvaları haline geldikleri gerçeği gözlerinizden saklı kalamaz. Bu yerler Tek Bir Allah'a ibadet etmek yerine, mezhepçi inancın bayrağını tutmak için istismar edilen yerlere indirgendiler. Üzücü, çok üzücüdür ki bu yerlerin artık monoteizmin merkezleri değil, Müslüman toplumunun tam içinden İslam ve Müslümanlara karşı çalışan virus gibi etkin olan, şirkin (politeizmin) ve mezhepçiliğin kaleleri olduğunu ifade etmekten kaçış bulunmuyor. Bu görüşler dindarlık ve doğruluk görüntüsü altında yaşadığı için bu korkutucu durumun tamamen farkında olsak da onlara karşı yüksek ve net bir ses yükseltme gereği duymayız. Mezhepçi düşünce okulları ve camilerine karşı bu yorumumuz şiddetlenmiş duygularımızın bir sonucu değil ancak mübarek ulemamızın kesinlikle farkında olmadığı Peygamberimize yönelik Kurani bildiri sayesindedir:

Gerçek şu ki, dinlerini parça parça edip kendileri de gruplaşanlar, sen hiçbir şeyde onlardan değilsin. [En'am:159]

Mezhepçilik ortak koşmaktır [*şirk*]. Mezhepçi önyargıyı körükleyenler ya da grup kimliği bayrağını taşıyanlar ya da kendileri için Müslüman ve İslam kimliğinden başka bir kimlik tercih edenler ve enerjilerini bunu desteklemek için tüketenler gerçekte Bir Allah'tan yüz çevirerek *şirk* yolunu benimseyen insanlardır. Bu tip insanlarda İslam'ın izinden eser yoktur. Aynı Peygamberin takipçilerinin farklı hiziplere bölünmesi ve bunu din ya da dini düşünce adına yapması ne kadar acıdır bir düşünün. Şii medreseler İslam'ın Şii yorumunun en doğru olduğunu ve Sünnilerin yoldan çıkmış olduklarını ispatlamaya çalışmakla meşguller. Diğer yandan Sünni medreseler yüzyıllardır Sünni bakış açısının (*ehl-i sünnet vel-cemaat* yani Peygamber yolunun savunucuları ve ana görüş Müslümanlar) iman edenin gerçek yolu olduğunu kanıtlamak için uğraşmaktalar. Bu Sünni medreseler içinde Şafiler kendi düşünce okullarının ulemasını yüceltmek ve göklere çıkarmakla meşguller ve Hanefiler dini anlamak için din büyüklerinin kararlarından daha faydalı bir şey olmadığına gururla inanırlar. Eğer Allah bize biraz anlayış verdiyse yanıltıcı kavrayışımızın bize İslam'ın kaleleri olarak gösterdiği camiler, medreseler ve manastırlarda İslam'ın tahrif edilmesi ve kişilerin mezhepsel inançlarının rağbet gördüğü sürecin tüm hızıyla sürdüğünü göremiyor olamayız. Bir yerde öğrenciler Şiiliğe karşı akademik haçlı için eğitilirken, bir diğer yerde Barelvi inancının kalesini yerle bir

etmek için hazırlıklar tam hızdadır. Bir yerde Deobandi okulunun en doğru ve en iyisi olduğunu kanıtlamak için göstermelik-tartışmalar düzenlenirken, bir diğer yerde belirli bir kutsal şahsa manevi bağlılık dairesini genişletmek için mücadele sürmektedir. Bu kınanacak din adına mezhepçiliği ve hizipçiliği yaymak işi ümmeti sürekli olarak içerden yaralamaktadır. Dinin bu çatışan yorumlar ve onlardan doğan mezhep ve gruplar tarafından hangi karşılıklı hoşgörü ve cömertlik savı iddia edilirse edilsin, konunun aslı bu mezheplerin varlığı birbirlerini karşılıklı hükümsüz kılma ve kınama sürecinden beslenir. Farz edin Şiiler Sünnilere karşı politik davalarını geri çektiler, ilahi olarak takdir edilen on iki imama inanmaya ve onları izlemeye devam etmek için ellerinde hiç bir haklı gerekçeleri kalmaz. Aynı şekilde eğer Sünniler Şiileri sapkınlıkla suçlamaktan vazgeçerlerse kendi dini yaşamlarında on iki imamı göz ardı etmek için hiçbir gerekçeleri kalmaz. Şiiler ve Sünniler kusursuz şekilde birleşemezler ve bu parçalanmış ümmet, Şiiler kendi Şiiliklerinden, Sünniler de kendi Sünniliklerinden vazgeçmedikçe dikkate alınacak bir güç haline gelemez. Bu görünürde oldukça zahmetli bir uğraş olsa da kalpler *şirk*i reddetme ve tektanrıcılığa sarılma gerçek niyetiyle tutuşursa tamamen imkansız değildir.

Geçtiğimiz bin yıl içinde her iki mezhep de kendilerince ‘otantik iman’ olarak adlandırılan salt ikiyüzlülük politikası

izlediler. Herkesin önünde karşılıklı hoşgörü ve birlikte yaşama politikası, özelde ise karşılıklı suçlama ve reddetme politikası oldu. Bu türde bir ikiyüzlülük sürecini tersine çevirmek ve tarihimizin binlerce yılını kapsayan bir sapmayı düzeltmek kuşkusuz korkutucu bir görevdir. Bununla birlikte, bin yıl süren acılı bir deneyimden sonra içte birleşmediğimiz sürece ve kendi meclisimizi düzene sokmadığımız sürece dışarıda düşmanla hiçbir zaman azimli bir çarpışmaya giremeyeceğimizi anlamak için daha önce hiç olmadığı kadar iyi bir durumdayız.

Sadece düşünün! Moğol istilacılarının Abbasi halifesinin ruhani haşmeti nedeniyle Bağdat'a girme konusunda tereddütte düşmeleri ve işte o zaman Sünni hilafetini yıkmak için bir Şii dini otoritesinden, Nasirüddin Tusi'den destek ve teşvik gördükleri bir gerçek değil midir? Aynı şekilde, aynı Moğollar Ölüm Kalesinde Fatimi hilafetinden geride kalanları yok etmek istedikleri zaman Sünni dini otorite Alâeddin Atâ Melik Cüveynî'nin fiziksel varlığı ve desteğini almışlardır. Dördüncü yüzyıl civarında farklı gruplara bölündüğümüzde aynı zamanda halifeliklerin karşılıklı rekabet halinde yükselişini gördük. O zamandan bu yana enerjimiz kendi mezhebimizi kuvvetlendirmek ve diğer mezhepleri baltalamaya harcandı. Gerçekte Fatimi dini düşünce okulunu yaymak için kurulan Fatimi dönemi El-Ezher Üniversitesi'nin kurulmasının ardından dini ilim

kurumları [*ulum şeri'a*] Müslüman toprakları üzerinde mantar gibi çoğaldı. Tüm bu tip kurumların başlangıçta Fatimi düşüncesine yapılan saldırılara karşı ortaya çıktığı gerçeğini inkar edebilir miyiz? Nizamiye medreseleri İsmaili ve Fatimi İslam'ı dengelemek için kurulurken aynı zamanda sufi merkez ve ibadethaneleri faaliyet göstermeye teşvik edildiler. Böylece dördüncü yüzyıldan itibaren dini ilimler adına politik ve dini mezhepçilik fabrikaları tüm İslam aleminde faal hale geldiler. Fatimi ve Abbasi halifeliği kaçınılmaz düşüşlerini yaşadılar ve zaman içinde tarihin karanlığında kaybuldular ancak o dönem ortaya çıkan bölünmüşlük ile grup ve mezhep kimliğinden bu ana kadar kurtulamadık. Daha ziyade inancımızın bu heretik ve sapkın yorumları zaman içinde mezhepçilik ve grup önyargılarını destekledi ve güçlendirdi. Sonuç olarak bugün sadece bir Müslüman olduğunu ve Şii, Sünni, İsmaili, ibadi, Alevi, Dürzi, Kadiyani gibi kimliklerle hiçbir ilgisi olmadığını ve Ebu Hanife, Şafi ya da Cafer Sadık gibi kişilere iman eden biri olmadığını söylemeye cesaret eden birini bulmak güçtür.

Yeni bir Başlangıç İhtiyacı

Görünüşe bakılırsa bir kişinin şirk olmaktan çok, İslam'ın bir adaşı olarak görülen ve Müslümanların çoğunluğu tarafından Hz. Muhammed (SAV)'in mesajı olarak kabul edilen mezhepçiliğin temelleri hakkında şüphe

duyması oldukça tuhaf görünüyor. Gerçek İslam adına çeşitli mezhep formlarının üzerlerine inşa edildiği ve yaklaşık bin yıldır uygulamada olan bu temellerin aniden güvenilir olmadığını iddia etmeye bugün ne ihtiyaç olduğu düşüncesi aklınızdan geçebilir. Bu bin yıl süresince fazla sayıda ulema ve düşünür yanı sıra tefsirciler, temsilciler ve ideologlar hayata geldi. Neden onlar bugün benim bin yıl sonra yaptığım gibi bu büyük sapmaya dikkat çekmediler? Bu dönem bir yandan Gazali ve İbn-i Teymiye gibi ilahiyatçıların yükselişini görürken diğer yandan Şah Veliullah ve Muhammed bin Abdülvehhab gibi eskiyi yeniden canlandırmak isteyenleri gördü. Sonra Osmanlı Halifeliğinin yıkılmasının ardından ufukta yirminci yüzyıl gözüktü ancak Afgani'nin talebeleri, İkbal'in takipçileri, Hasan el-Benna, Maulvi İlyas ve Ebu'l Ala Mevdudi hareketlerinin hiç biri bu sapmayı kökten ortadan kaldırmak için bir çağrı yapmadılar. Hepsi bu sapmayı düzeltmenin insan gücünü aştığı ve doğada tedavisi bulunmayan kronik bir hastalık olduğunu düşündüğünden, bu çelişkiler kümesini sürdüren bir tutum paylaştılar. Örneğin Şah Veliullah gerçek düşünce okullarının Hanefi ve Şafi olarak sadece iki olduğunu ve otomatik olarak diğer ikisine asimile olup kaynaştığı fikrini ileri sürer. Kendi ifadesiyle dört imamın çıkışının Allah'tan olduğu yanlış fikrinden kendisini kurtaramaz. Gazali her nasılsa *Fedaih el-Batıniye* eserini

yazdığı için Abbasi duruşunun avukatı olarak görüldü. Bununla birlikte sürekli bir savaşçı ve eskiyi yeniden canlandırma duruşunu koruyan İbn-i Teymiye bile farklı değildi. Şiilerin oniki imamını bir sapma olarak görüyordu ancak Şii alimi Allama Hilli'nin eğer oniki imam kavramı yanlışsa dört Sünni imamı için dini gerekçesinin ne olduğuna dair itirazına bir cevabı olmadı. Eğer farklı mezheplerin kitaplarını okuyup bakış açılarını anlamaya çalışırsanız, kendi mezhep çevrelerince iman konusu olarak ortaya atılan konulardan dehşete düşerdiniz ki bunlar onların dini kurumlarını yansıtmakta olup gerçekte geçmiş dönemlerin politik hizipçiliğinin yankısıdırlar ve İslam ve İslam'ın hedefleriyle hiçbir ilgileri yoktur. Ağır gerçek bu hizipçi yorumların İslam'ın net inanç formunu saptırmış olması ve olabilecek en kötü şekilde tahrif edip bozmuş olmasıdır. Bunu cesaret toplayıp tüm mezheplerin dini kitapları üzerinden eşit objektiflikle geçmediğimiz sürece fark edemeyiz.

Üzerinden bin yıllık bir dönemin geçmesi nedeniyle bu sapmanın benimsenmesi gerektiği ve hizipçiliğin yüzlerce yıldır geliştiği için hoşgörülmesi fikri ise gerçekten çok tuhaftır. Bir hasta kronikleşen bir hastalığını tedavi etmek için hiçbir şey yapmamalı mıdır? Bu tutum Kuran'ın ve ilahi yasanın hatta aklın bile desteğini kazanamaz. İslam'ın 'Biz

atalarımızı böyle yaparlarken bulduk'[1] tutumunu net olarak kınaması açıktır. Kuran, Vahiy ve Akıl ile çelişki içindeyse din büyüklerinin sözleri ve eskilerin uygulamalarına güven duyulmamasını ister. Aynı Kurani vahyin ilk dönem Müslüman toplumunu tektanrıcılık prensibi üzerinde birleştirdiği gibi, Hz. Muhammed (SAV)'in modern zaman takipçileri onun yokluğunda tam ve yanılmaz Kuran mesajı ışığında yönlerini sürekli olarak düzeltme sorumluluğunu taşırlar. Bir başka değişle peygamberimizin yokluğunda Kuran'ın kendisi en otantik kaynak olduğundan, Kuran ve Sünnetin ışığında düşüncelerini ve hareketlerini sürekli olarak gözden geçirip düzeltme görevi ümmetin içinde yönetimi elinde bulunduranların üzerine bir sorumluluktur. Zira Kuran'la mutabık bulduklarını tutup çelişki içinde görünenleri tereddüt etmeden reddedebilirler. Bu çelişkilerin yüzlerce yıllık sapkın tarihi sürecin desteğini alması ve dar-görüşlü ataların söz ve hareketlerince benimsenmiş olmaları gerçeği onları yıldırmamalıdır.

Şimdi konuya başka bir açıdan bakın! Sapmanın eskiliği ya da bugünkü yaygınlığı otomatik olarak onun geçerliliğinin bir delili olmamalıdır. Ne bu yapıdaki bir sapma ne de bir hata sadece eskiliği nedeniyle reform imkanını kaybetmez. Tarihçiler tarafından en kötü yöneticiler arasında görülen

---

[1] وجدنا آبآئنا كذالک يفعلون

Farac bin Berkuk'un sonu gelmeyen mezhep çatışmaları nedeniyle yaşadığı gerilimle Kabe'de dört Sünni şeriat alimi için farklı *musalla*lar (namaz alanları) yaptırmış olduğu gerçeğinin farkında değil misiniz? Sonuç olarak bir ümmet aynı kutsal camide dört farklı imamın arkasında namaz kılmaya devam ettiler. Ümmet'in bu uzun süren dönemince pek çok büyük alim yaşadı ancak hiçbiri 20. yy'ın başlarına doğru Hicaz'ı alan Necdi reform hareketi ümmeti bir kez daha tek bir imam arkasında birleştirene kadar bu sapmaya bir son vermeye cesaret edemedi. Şimdi bu yüzyılın ilk üç çeyreğinin geçmesinden sonrasında dört ayrı *musalla*dan vazgeçişin Kabe camindeki namazlarımıza bir zarar verdiğini kimse aklının ucundan bile geçirmiyor. O halde aynı türdeki diğer sapmalardan geri dönüş olamayacağını düşünmek için de bir sebep bulunmuyor.

Milli grafiğimizdeki sürekli düşüşün Şii, Sünni, Hanefi, Deobandi ve bir grup diğer mezhebin sürekli olarak birbiriyle savaş halinde olmasına neden olan karşılıklı ideolojik çatışmadan kaynaklandığını umabiliriz ancak. Bin yıldan fazla süredir köpüren bu karşılıklı nefret dalgası kontrol edilemez görünüyor. Askine şiddedi zaman geçtikçe daha büyük bir ivme kazandı. Bu durumda bu ümmet bırakın dünya ulusları üstünde bir liderlik rolünü, kendisi için nasıl barışçıl ve parlak bir gelecek hayal edebilir?

Devekuşu benzeri bir tutum meseleleri bir süre için erteleyebilir. Ancak problemlere çözüm sunmadığı gibi şiddetini ve ciddiliğni arttırır. Reformcularımız yüzyıllar boyunca Şiilerin, Sünnilerin ve diğer mezheplerin kendi açılarından haklı olduklarını ve karşılıklı anlaşmazlık ve karışıklığa rağmen dört Sünni düşünce okulunun dinin otantik formlarını sunduğu fikrini papağan gibi tekrar edip durdu. Bu tip bir yanılgı bizi gerçek meselelerle ilgili gerçekçi bir kavrayış geliştirmekten alıkoydu. Allah tarafından verilen 'Müslüman' kimliğini bırakarak mezhebe ibadet, imama ibadet, ulemaya ibadet ve benzer türdeki ibadetlere yönelen ve kendi mezhep ya da gruplarının sancağını bir olan Yüce Allah'ın sancağından daha sevgili görenlerin eşit derecede haklı olduğunu söylemek artık doğru değildir. Bu tip bir görüşü savunmak hem 'Vahyi' hem 'Aklı' inkar etmektir. Yukarıda bahsedildiği gibi Kuran bu konuda açıkça '[Ey Muhammed], dinlerini parça parça edip kendileri de gruplaşanlar, sen hiçbir şeyde onlardan değilsin' buyurur. Sağduyu sahipi olmayan kişiler kendileri için Müslüman ümmetinden ayrı bir kimlik arayanların aslında iman edenlerin yoluna karşı isyan bayrağını kaldırmış oldukları gerçeğinin farkında olmayabilir. Ümmetin yararı ve gücü hiziplerden vazgeçmekte yatar. O halde sadece 'Müslüman' kimliği yerine kendileri için İslami olmayan kimlikler icat edenler ve Şii, Sünni, Hanefi ve Şafi olup Allah'ın ipi

ellerinden kayanlar nasıl olur da eşit derecede haklı olabilirler?

Peygamberi ve tarihsel İslam arasındaki fark

Müslümanlar arasında gruplaşmaların ortaya çıkışı ve politik, şer'i ve ırkçı kampların meydana gelmesi tarihin farklı dönemlerinde meydana geldi. İlk dönem İslam bu tip hatalardan ve kirliliklerden tamamen uzaktı. Eğer kendi entelektüel tarihimizin belirli kavrayışını bir dereceye kadar geliştirirsek, mezhepsel yobazlığın üstesinden gelmek ve karşıtların bakış açılarını anlamamız çok daha kolay olur.

İslam'ın ilk üç yüzyılında entelektüel ve perspektifle ilgili farklılıklarına rağmen Müslümanlar tek ümmetti. Din adına mezhepçilik Hazreti Osman'ın şehit edilmesinden Cemal ve Sıffin'deki iç savaşa kadar ve hatta Emevi ve Abbasi ayaklanmaları sırasında hiçbir zaman var olmadı. Bu dönem içinde bazı küçük ve büyük isyanlar *ehl-i beyt* üyeleri tarafından desteklendiyse de Ali b. Büveyh yönetimi öncesinde hiç kimse İslam'ın Oniki imamcı [*isna-aşari*] yorumunun belirli bir ideolojik kimlik getireceğine küçük bir ihtimal bile vermemişti. Ne İsmaililerin gizli İslam yorumları Fatimi halifeliği öncesi bir alternatif ve mutlak ideoloji statüsü kazandı ne de Sünni İslam çerçevesi politik ufukta Abbasilerin görünmesinden önce belirgin bir şekil almıştı. O

dönem tüm ümmet entelektüel ve kavramsal farklılıklarına rağmen büyük bir birlikti. Bir kimseyi *isna-aşari*, *sab'iyya* ya da *qata'iyya* olarak etiketlemek sadece düşman propogandası olarak görülürdü. Bazıları kendilerini 'adalet ve kararlılığın savuncuları' olarak adlandırırken bazıları kendi bakış açılarının Müslüman ana görüşün temsilcisi olduğunu düşündüler. İlk üç yüzyıl boyunca hadis ve şeriat okulları ve hadis koleksiyonları tüm grupların ortak mirası olarak görüldü. *Buhari*, *Müslim* ve tarihi kayıtlarda bahsedilen düzinelerce benzer koleksiyon tüm düşünce okullarını eşit derecede ilgilendiriyordu. Bu hadis antolojileri aynı anda hem Şii hem Sünni eğilimli gelenekleri içeriyordu. Bugüne kadar '*namaz humrası*'[1] ve '*mut'a*'[2] gibi Şii adetleri *Sahih Müslim*'de önemli yer tuttu. Ayrıca *Buhari* hala Hz. Peygamber (SAV)'in ölüm döşeğinde vasiyetinin yazılmasını arzu ettiği, Hz. Ömer'in ise 'Allah'ın Kitabı bizim için yeterlidir' diyerek onun dileğini geri çevirdiği anektoduna yer verir. Şiilerin kendi duruşlarının geçerliliği için başvurdukları bu ve pek çok diğer hadis *Buhari*'de hala bulunmaktadır. Gerçek şudur ki dördüncü yüzyıla kadar dini çevrelerde henüz keskin bir Şii-Sünni ayrımı meydana gelmemişti. Dolayısıyla İmam Buhari ve İmam Müslim gibi hadis

[1] Şiilerin secde sırasında alınlarını üzerine koydukları kil tablet.

[2] Hazreti Ömer'in mut'a'yı sürekli olarak yasaklayan buyruğunu reddeden, Şii fıkhında hala izin verilen süresi sınırlı evlilik.

toplayıcılar ümmetin ortak bir tutumunun temsilcileri olarak görülüyorlardı. Bununla birlikte dördüncü yüzyılın ilk çeyreğinde Şiiler kendi ayrı hadis koleksiyonlarını oluşturduklarında geride bırakılan koleksiyonlar otomatik olarak Sünni hadis kaynakları olarak alındılar. Sonunda Şiileri ayrı bir kavramsal grup haline getiren belirgin Şii düşüncesini tüm toplama ve düzenleme projesi Ali bin Büveyh yönetiminin koruması altında başarıldı. Eğer Kuleyni'nin hadis koleksiyonu Ali bin Büveyh yönetimi sırasında başlıca kaynak olarak kabul edilmeseydi sadece bir akademik başarı olarak kalırdı. Eğer *Nehc'ül Belaga,* Şerif Razi ve Murtaza tarafından hazırlanmasaydı ve aynı dönem içinde Necef ve Kerbela türbeleri ortaya çıkmasıydı farklı formdaki Şii İslam'ı doğmazdı. Benzer şekilde, eğer Kahire'de Fatimi halifeliği kurulmasaydı El-Ezher'de *Da'aa'imul Islam* öğretilmezdi, İsmaili imamlığın geçerliliğini sağlamak için ulema ordusu ve tebliğciler oluşmazdı ve sufi görünümündeki İsmaili çağrıcılar [*da'i*] Multan şehirlerine, Kirman, Delhi ve Ajmer'e ulaşmazlardı*,* İsmaililer otantikliğe sahip olmazdı ve *punjtan* [pentakorpus[1]] Müslüman kitleler için *ehl-i beyt*[2] olarak olağanüstü bir kutsallık taşımazdı. Eğer Abbasi halifeliği kurulmasaydı, Cuma vaazlarımız Abbas soyu için kasideler olmadan yapılırdı. Dolayısıyla politik

---

[1] *Punjtan*: yani Muhammed, Ali, Fatma, Hasan ve Hüseyin

[2] *ehl-i beyt*: Peygamber'in ev halkı

olaylara dinimizin tüm bu farklı yorum ve modelleri gerisinden bakılabilir. Dini bunların gelecekteki planlarına acımasızca boyun eğdiren anlık politik gerekliliklerdir. Bu politik varlıklar imparatorluklar er veya geç tarihin kalın sis tabakası içinde kaybolurken, mezhepçilik ve onların yarattığı kötülükler bizim için musibetin aktif bir kaynağı olarak hala sürerler. Yeni bir başlangıç için tarihi tarih olarak okumamız gerekir. Dini olduğu gibi yanlış okumamalıyız. Tarihi tarih olarak okuma tutumu bizi tarihten akılcı dersler çıkarmaya teşvik ederken diğer tutum bizi kendimizin tarihte bir ders haline geldiğimiz bir noktaya sürükler.

Belirli Ana Sapmalara bir Bakış

Sünni ve Şii mezheplerini birbirinden ayıran, halifelik ya da imamlık konusundaki çelişkili duruşlarıdır. Oniki imamcı [*isna-aşari*] Şiiler oni iki imamın ilahi olarak seçildiğine ve görevlendirildiğine inanırlar. Önceleri yedi imama inanan İsmaililer artık yaşayan imam zincirine inanmaktadırlar. Sünnilerin dört halifeye olan inançları imanlarının bir şartı haline gelmiştir. Gerçekte bu dört imam ya da *fukaha* yüzyıllarca dini yaşamlarını idare etmiştir. Şimdi eğer meseleye açık bir görüşle bakarsak sadece yüzeysel bir araştırma tüm bu dogmaların İslam'la bir ilgisi olmadığını görmek için yeterlidir. Bunlar İslam'ın mükemmel yaşanması sonrası tarihin farklı dönemlerinde ortaya çıkan

İslam'ın farklı okumalarından başka bir şey değildir. Dolayısıyla bunları dini dogmanın kutsal yönüyle donatmak tamamen anlamsızdır. Mevcut dört halife kavramı Abbasi yöneticisi Mütevekkil zamanında şekil almıştır. Bundan önce genel anlayış Hazreti Osman'ın şehit edilmesinin Müslümanların kolektif politikalarına son verdiği yönündeydi. Hz. Ali'nin dört buçuk yıllı iç savaşlarla doluydu. Doğu Akdeniz ülkelerinin birçoğu onun halifeliğini hiçbir zaman kabul etmedi ve Müslümanlar onun halifeliği konusunda fikir birliğine varamadı. Bu nedenle Muaviye dönemde sadece üç halifeden söz edilmesi yeterli görüldü. Bununla birlikte Abbasi döneminde genel yönelim İmam Ahmed bin Hanbel'in Hz. Ali'yi dördüncü doğru halife olarak dahil etmesi yönünde oldu. Bunu, onun halifeliğini Sünni politik duruşun bir parçası yapmak için yaptı. Yine de onun zamanına kadar bu pragmatik adım, tarihi yeni bir tutumla okuma gayretinden başka bir şey olarak algılanmadı. Bu duruş Hz. Ali'nin kişisel özellikleri ve yaptığı büyük hizmetler sayesinde hızlı ve geniş bir yaygınlık kazandı. Abbasilerin politik istikrar ihtiyacı aynı zamanda onların tüm Müslüman grupların güvenini kazanabiliyor olmalarını temin ediyordu. Dolayısıyla dört imamın yanı sıra *ehl-i beyt*'in mükemmelliğinden bahsedilmesi de Cuma vaazlarının bir parçası haline geldi. Kısa zamanda 'Ya Rabbi, Abbasileri[1]

[1] اللهم اغفر للعباس [Bu ve sonraki dua Sünni Cuma Hutbelerinde sıkça duyulur.]

bağışla' ve 'O halifeliği Abbasilere verdi'[1] gibi duaların yanında minberler 'gençliğin cennetteki efendileri'[2] ve 'Fatma; kadınların cennetteki hanımefendisi' gibi çağrılarla yankılandı. Kuşkusuz bu hoşgörü tutumu ve bir birleşmiş İslam projesi hazırlama arzusu Müslüman kitleler arasında bir otantiklik havası ve Abbasi yönetiminin kabul edilebirliliğinin yaratılmasında önemli bir rol oynadı. Ancak bu politik adımlar İslam görünümünde atıldığı ve yeni nesiller bunu bir iman yorumu olarak gördüklerinden, bunlar çok geçmeden sünni dogma statüsü kazandılar. Diğer yandan bugün Şii İslam yapısının üstüne kurulu olduğu bir oniki imam kavramına sahibiz. Ancak meselenin aslı, *ehl-i beyt* büyükleri bile bu imam zincirinden haberdar değillerdi. Bugün bilinen on iki imamın standart sıralama listesi Şii uleması tarafından bir iman konusu olarak görülür ancak Cafer Sadık'ın gününde böyle bir liste yoktu. Zeyd bin Ali isyan etttiğinde, erkek kardeşi Muhammed el-Bakır'ın aktif ya da sessiz desteğini bile almadığını biliyoruz. Eğer o günlerin Şiileri Muhammed el-Bakır'ın ilahi olarak seçilmiş bir imam olduğunu bilselerdi, nasıl olur da erkek kardeşi Zeyd bu konudan habersiz olabilirdi? Bu durumda o günün imamının rızası olmadan bir ayaklanma başlatması mümkün olabilir miydi? İskanyar hareketleri ve akıbetleri daha sonra

---

[1] اجعل خلافة فيهم

[2] سيدا شباب اهل الجنة [ref. Hazreti Hasan ve Hüseyin]

uzun süre Abbasilerin canını sıkan, Hz. Ali'nin Fatimi olmayan oğlu Muhammed bin Hanifiyye de bu Hasani-Hüseyni imamet zincirinden yakından uzaktan haberdar değildi. Aksi halde neden kendi başına isyan hareketleri başlatmanın gerektiğini düşünmüş olabilirdi? Emevi ve Abbasi döneminde İmam Hüseyin'inki dışında *ehl-i beyt*'ten farklı gruplar tarafından büyük ve küçük altı ayaklanma gerçekleştirildi. Eğer bu ilahi olarak atanan imam silsilesinden haberdar olmuş olsalardı, bu imamların huzurunda ve onların onayını almadan kendilerinde bu ayaklanmaları başlatma ihtiyacı kesinlikle duymazlardı. Demek ki Şii inancının sağlamlığı için hayati bir mesele olarak görülen iddia edilen imam listesi ilk dönemlerin *ehl-i beyt* çevreleri tarafından bilinmiyordu. O halde bunu imanın temeli olarak iddia etmek için ne gibi bir sebep olabilirdi? Bu imamlık zinciri konusundaki anlaşmazlık, tarihin her döneminde *ehl-i beyt*'in farklı Şii grupları arasında bile devam etti. Bugün bile İsmaililer, Oniki İmancılar ve diğer Şii grupları tamamen aynı sebeplere dayanarak kendi bağımsız varlık ve kimliklerini korumaktadırlar. Sünnilerde ya da Şiilerde olsun tüm bu entelektüel ve perspektifle ilgili karmaşa, dini dogmaları tarihe sokmanın ya da tarihi bir dini dogma olarak almanın direk etkisidir. Sadece düşünün, Hz. Ali mutlak halife olduğunda, mutlak idaresi Müslüman toprakların büyük bir kısmı üzerinde hüküm sürdüğünde,

Şiiler için farklı ezanlara [namaza çağrı] izin verdi ya da teşvik etti mi ya da *sahm-e-imam*[1] adına takipçilerinden *hums*[2] parası topladı mı? Eğer bu söz konusu değilse neden bugün onun takipçileri yeni bir ezan ve yeni bir dini kimlik üzerinde israr ediyorlar? Bu şekilde kendi yüce imamlarını inkar etmiş olmuyorlar mı? Aynı durum eleştirilmeleri Sünni İslam'ın surlarını yıkacağına inanılan dört imamın tarihi anlatımlarına iman kutsallığı veren ehl-i sünnet vel-cemaat destekçileri için de geçerlidir. Dört halife kavramı bir dogma ifadesinden başka bir şey değildir. Ancak pratikte dini yaşamlarını yönlendiren bu imamların gerçeği, bu sahadaki pek çok başka uzman gibi *kelami fıkıh* [diyalektik hukuk ilmi] konusunda büyük ustalık kazanmalarıydı. Bu dört imam kendi dönemlerinde Avzai, Süfyan Sorry, Leys bin Sa'd, Süfyan bin Ainiyah, İbn-i Raheveyh, Davud Zahiri, Cerir Taberi ve kendi alanlarındaki diğer pek çok ulema gibi seminerler verdiler. İmam Malik önce Mansur'un gazabına uğradı sonra onun beğenisini kazandı çünkü kitabı *Muvatta* adeta resmi fıkıh kitabı olmuştu. Aynı dönemin başka bir fakihi olan Leys bin Sa'd önemli akademik büyüklüğüne rağmen uzlaşmaz tavrı nedeniyle sosyal ufukta bir hiç derecesine indi. O kadar ki düşünce okulunun detayları gelecek için korunamadı. Hanefi fıkhı Kadı Ebu Yusuf'un

---

[1] Günün Şii imamının hakkı olarak toplanan dini vergi.

[2] Belirli bir gelirin beşte birinin sadaka olarak ayrıldığı dini vecibe.

koruması altında hükümet desteğini kazandı. Mütevekkil rejimi sırasında İbn-i Hanbel kendisine bir fakih olarak ün kazandıran hükümdarın dini danışmanı oldu. Yoksa ulema arasında kendi döneminde ve daha sonra uzun süre sadece bir hadis uzmanı olarak biliniyordu ve ulema onu bir *fakih* olarak tanımaya yanaşmadı. Mısır geleneksel olarak Şafi'nin öğrencilerinin kalesi olmuştu. Ancak Memlük hükümdarlığı sırasında, Şafi başyargıcının gücünü azaltma gereği duyulduğunda, siyasi yönetim alternatif bir şeri mahkeme kurmayı düşündü. Ayn Calut'da zorlu Moğol ordusunu püskürterek olağanüstü bir hayranlık kazanan Baybars, birbirinden bağımsız ve çelişen dört ayrı fıkıh okulu arasında bir çeşit uzlaşma sağlama amacıyla dört ayrı mahkeme atadı. Din ve dini uygunluktan habersiz bir ordu generalinin bu kararının kutsallık kazanacağını ve Müslümanların bu dört imamdan sadece birini takip etmenin üzerlerinde bağlayıcı olarak kabul edeceğini kim bilebilirdi? Eğer Baybars bu dört fıkıh okulu için ayrı hakimler atamasaydı, bu imamlar aşağı yukarı aynı itibarda düzinelerce başka büyük fukaha (hukuk ilmi uzmanları) gibi entelektüel tarihimiz sadece bir parçası olarak kalacaklardı, daha fazlası değil. Sünni İslam kaptanlığının ihtişamına asla ulaşamayacaklardı.

Özetlemek gerekirse eğer politik farklılıklar zemininde Müslümanlar arasında alternatif rejimler ortaya çıkmasaydı, eğer Endülüs'ün Emevi hükümdarları, Kahire'nin Fatimi

hükümdarları ve Bağdat'ın Abbasi hükümdarları kendi ayrı potilitik kalelerini dikmeselerdi, eğer kendi politikaları için varoluş nedeni olarak dine başvurmasalardı, İslam'ın belirgin kimlikleriyle bu farklı versiyonları asla gün ışığı görmezlerdi.

İlahi Din: İnsani Referanslar

Bildiğimiz gibi İslam "Bugün size dininizi kemale erdirdim" Kuran ayetinde görüldüğü gibi Peygamberimizin ömrü boyunca her açıdan tamamlanmış ilahi vahiydir. İlahi vahiy için insan referanslara niye ihtiyaç olsun diye hiç düşündünüz mü? Kuran konuyu şöyle ele alır 'Eğer o, Allah'tan başkasının Katından olsaydı, kuşkusuz içinde birçok aykırılıklar (çelişkiler, ihtilaflar) bulacaklardı.'[1] Yani Kuran'ın hükümlerinde çelişki görmüyorsanız, bu Allah'dan olması nedeniyledir. Aksi halde bu din insan aklının bir ürünü olsaydı, entelektüel ve kavramsal farklılıklarla dolu olurdu. İslam'ın bu kadar çok şeklinin varolması ardındaki neden aslında aynıdır; insan aklı bu farklı şekillerin oluşumunda ilahi vahiyden çok daha fazla rol oynamıştır. Aslında tüm sapmalar insan yorumlamalarından ve açıklamalarından kaynaklanmaktadır. Eşsiz dinimiz İslam'ın yanılmaz ve bozulmamış eşsiz kelamı hala ilk günlerindeki ihtişamıyla günümüze kadar gelmiştir. O halde dinimiz

---

[1] ولو كان من عند غيرالله لوجدوا فيه اختلافا كثيرا

savunucuları nasıl kendileri için Hanefi, Şafi, Zeydi, Caferi, Salafi, Ismaili ve benzeri kimlikleri hoş görebiliyorlar? Bu çok korkunç değil mi? Ebul Hasan Eş'ari'nin Sünni İslam yorumcusu ve sözcüsü haline gelmesi ve dogmalardan ibaret fermanlarının gelecek nesiller için kaçınılmaz kaynak olması nasıl mümkün olabildi? Eş'ari ya da Maturidi olsun, Vasil bin Ata ya da Mamun ve İbn-i Hanbel tümü Kuran'da Allah tarafından açık ve net şekilde konulan limitleri aşmışlardır: 'Tümü, Allah'a, meleklerine, kitaplarına ve elçilerine inandı. "O'nun elçileri arasında hiçbirini (diğerinden) ayırt etmeyiz..."dediler'[1] İmanın şartlarıyla ilgili bu kapsamlı açıklamadan sonra ilahi kader ya da özgür irade [*cebri-i kadr*] ya da Kuran'ın ebedi mi yoksa yaratılmış mı olduğu ya da Allah'ın Zatı ve Sıfatlarıyla ilgili çeşitli meseleleri ele almaya artık pek yer yoktu. Hz. Ali'nin 'caliph sans break' ya da 'dördüncü halife' olması meselesinin bir tarihi anlatım çeşidi olmak yerine bir dogma statusu kazanmasına olanak yoktu. Allah yalnızca tek bir din gönderdi ve Kitabında helal ve haramların sınırlarını, beğenilen ve beğenilmeyenleri belirgin detaylarla açıkça ortaya koydu. O halde aynı şeyin bir yargıç tarafından tiksindirici bulunurken bir diğeri tarafından meşru ve kabul edilebilir olmasına imkan var mıydı? İnsan aklı ilahi vahyin anlamını kavrarken bocalayabilse de eksik olana tutunmanın ve dinin kaynağı

---

[1] كل آمن بالله و ملئكته و كتبه و رسله لا نفرق بين احد من رسله

olarak insan aklını koymanın haklı gerekçesi nedir? Prensipte tümümüz din büyüklerinin de hem doğru hem yanlış yapabilen bizim gibi insanlar olduğunu kabul ederiz. Bununla birlikte din büyüklerinin 'aynı bizim gibi (sıradan) insanlar' olduğunu ifade etseler de, aynı Şiiler'in Kuleyni, Şeyh Müfid, Şerif Razi ve Murtaza ve klik gurusu Tusi'nin derlemelerini bir kenara koyamadıkları gibi Sünniler de İslam'ın gerçek peygamberi çizgilerini yeniden keşfetmek için dört imamlarından öteye gitmeye cesaret edemezler. Öyle ki *taklit*'i(geleneklere bağlılık) bıraktıklarını iddia edenler ve doğrudan Kuran'a ve Sünnet'e başvurduklarından bahsedenler 'erdemli din büyüklerini' izlemekten bir adım öteye gidemezler. Şimdi 'erdemli din büyükleri' gözüyle baktıkları kişilerin yaşadıkları dönemde bir kutsallık ve güvenirlik statüsüne sahip olmadıklarını onlara kim anlatmalıdır? Bu din büyükleri sıkça kendi çağdaşlarıyla rekabet ve çatışma halinde oldular. Eğer bir alim grubu onların hayranlarından ve öğrencilerden oluştuysa, diğer bir grup onları lanetlemek ve fikirlerini çarpıtmaktan ve hatta onları 'imansız' [kafir] olarak suçlamaktan kaçınmadı. Hatip Bağdadi eğitimimiz için bu karşılıklı suçlama oyunlarını ve en seçkin yargıçların ve öğrencilerin suçlanmalarını muhafaza etmiştir. Hadis derlemeleri bugün Kuran benzeri bir kutsallığa sahip olan ve kimilerince 'Allah'ın Kitap'ından sonra en otantik" çalışma olarak kabul edilen Buhari ve

Müslim bile kendi zamanlarında tartışılmaz değillerdi.'[1] İsmail Buhari ve Muhammed bin Yahya Zahili arasındaki anlaşmazlık şiddetlendiğinde, İmam Müslim'in hocalarından hangisini destekleyeceğine karar verirken zorlandığı anlatılır. Müslim sonunda kendisini Zahili'den uzak tutmuştur. Zahili'ye muhalefeti ve Buhari'ye desteğinde o kadar ileri gitmiştir ki Zahili tarafından toplanan hadis çalışmalarını bir deveye yüklemiş ve ona geri göndermiştir. Sadece düşünün, iki hadis derleyicisi Buhari ve Zahili arasındaki kavga bu kadar şiddetlenmeseydi, Müslim'in hadis seçimleri [*Sahih Muslim*] ne kadar farklı olurdu? O halde toplama, düzenleme, analiz ve araştırma için insan zekasına dayalı insan derlemelerine mutlak dini kaynak statüsü vermenin hiçbir gerekçesi yoktur. Aynı şekilde Sünni İslam'ın kutsallaştırılmış altı hadis kitabına dayandırılması [*Kütüb-ü Sitte*] ve Şii binasının Kafi, İbn-i Babveyh, İstibsar Tusi ve *Nehc'ül Belaga* temelleri üzerine yükseltilmesi gerekliliğinin de.

İslam'da Haham Sınıfının Ortaya Çıkışı

Düşüncelerimiz ve amellerimiz için Kuran'ın tek referans olduğu İslam'ın ilk yüzyıllarında, din büyüklerinin rehberliğine başvurmayı kimse hayal bile edemezdi. O

---

[1] اصح الكتب بعد كتاب الله

dönem, tarih kitaplarında *mehir* (çeyiz parası) konusunda anlatıldığı gibi bir Bedevi kadının Hz. Ömer'in Kuran yorumunu açık olarak eleştirmesi ve karşılığında Hz. Ömer''in minberde görüşünü değiştirmesi mümkündü. Hz. Ömer zamanında hapsedilmekten muaf tutulana kadar devlete düzenli yardım [*zekat*] vermeyi reddedenlerle ilgili olarak Ebu Bekir Sıddık'ın duruşu fikir birliği eksikliği nedeniyle belirsiz kaldı. Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ömer gibi önemli sahabelerin anlayışları ve sonuç çıkarmalarının dini dikta statüsü kazanmadığı ve sıradan Müslümanların Kuran'ın otoritesi açısından onları eleştirmeyi bir hak olarak gördükleri dönemde Müslümanların entelektüel hayatlarında Allah'ın Kitab'ının ne kadar önemli ve merkezi olduğu tahmin edilebilir. İlk nesil Müslümanların İslam'ın insanı direk olarak Yaratıcısına bağladığı gerçeği konusunda bir huzursuzluğu yoktu. O zaman bir papa ya da manevi liderler gibi insanla Allah arasına giren aracı otoritelere ihtiyaç yoktu. Kuran'da 'onların ağır yüklerini, üzerlerindeki zincirleri indiriyor'[1] şeklinde belirtildiği gibi, Kuran apaçık ifadelerle Hz. Muhammed'i insanları dini ritüellerin kelepçelerinden, sözde dindarlık adına üzerlerine yüklenen yasaklamalardan ve ortaklıklardan kurtaran bir peygember olarak sunmuştu. Ancak ne yazık ki İslam'ın bu özelliği zamanla yitirildi. Şafi'nin *Er-Risale* eseriyle başlasa da

---

[1] و يضع عنهم اصرهم و اغلال التى كانت عليهم

İslam'ın politik türevlerinin dini bilgi seviyesi yerini aldığı Fatimi döneminde İslami *maulvi*' [*molla*] nin içi tamamen oyuldu. Bu durum Darul İlm'den izole halde bu manevi ve dini ilimlerle yankılanan sufi manastırlar ve mekanların yanı sıra *nizamiye* medrese zincirlerinin mantar gibi çoğalmasına neden oldu. Kuran '*şer'i ilimler*' [dini bilimler] teriminden tamamen yoksundur. Bu bize bir şeyin izin verilebilir ya da izin verilemez [*helal* ya da *haram*] olduğunu beyan etmenin sadece Allah'ın imtiyazında olduğunu söyler. Öyle ki kendisinin de 'Gerçekte Allah'ın Kitab'ında helal kıldığı dışındakini helal kılmam ve Allah'ın Kitab'ında haram kıldığı dışındakini haram kılmam'[1] şeklinde söylediği gibi Hz. Peygamber'in durumu bir kanun yapıcılığı değildir ancak bir kanun yorumlayıcılığıdır.

Kuran yüksek sesle ve açık ifadelerle 'dini buyruk' hakkını sadece Allah için muhafaza eder ve bu konu Hz. Peygamber'e yönelik bir ayette açıkça görülür: 'Kadınlar konusunda senden *fetva* isterler. De ki: "Onlara ilişkin *fetva*yı size Allah veriyor.' [2] Bu apaçık bilginin ışığında, kendileri için ayrıcalıklı dini bilgi uzmanlığı ve dini buyruk verme konusunda yeterlik iddiasında bulunabilecek bir *mollalar* sınıfının ortaya çıkışına ve Hintli alimler, rahipler ve

---

[1] انی لا احل الا ما احل الله فی کتابہ و لا احرم الا ما حرم الله فی کتابہ

[2] یستفتونک فی النساء قل الله یفتیکم [Kadınlar konusunda senden fetva isterler. De ki: "Onlara ilişkin fetvayı size Allah veriyor.]

hahamlar gibi ruhani liderlere teorik olarak bir ihtiyaç yoktu. Ne yazık ki, hükümdarların işgalcilerin ve gaspçıların politik otoritesine razı gelmekten başka seçenekleri olmadığı Abbasi halifeliğinin çöküşü sırasında, bu hükümdarlar halk arasında mütedeyyin, dindar ve bilgili şeklindeki imajlarına göre dini başkanlar olarak belirli yargıçlar atadılar. Ulema ve sufiler halkın beğenisini alıyordu ve güce susamış Selçukluların ellerinde kılıçları vardı. Güçten düşürülen ve yeri sarsılan halife kendi varlığı için bu her iki gruba sığınma yolları aradı. Böylece her iki dini ve politik önderliğin iyi bir harmanı olan halifelik eş zamanlı olarak farklı bölümlere ayrıldı. Bu geçici pragmatizm esaslı ve geri çevrilemez bir kayba yol açtı öyle ki halifenin şahsı etkili bir otorite olmak yerine ulema ve sultanların elinde bir kuklaya indirgenmiş oldu. Sultanlar iktidara kılıçlarının gücüyle geçtiğinden meşrulukları herkes için ortadaydı. Ancak ulema dindarlık görünümüne büründüğünden gerçek niyetleri halkın gözünden saklı kaldı. Dolayısıyla zaman içinde İslam'ın güvenilir ve ehil yorumcuları olarak kabul edildiler. Yavaş yavaş verdikleri kararlar ve söylemleri kutsal ve dokunulmaz sayılmaya başladı. Yine de Müslümanlar ilahi vahiyle direk bağı korudukları sürece din büyüklerinin hareket ve amelleri onların elini kolunu bağlayamazdı. Bunun için Hz. Ömer'in kendi zamanında bazı peygamberi uygulamaları değiştirmesinden daha iyi biri tarihi kanıt olabilir mi?

Örneğin fethedilen toprakların dağıtımıyla ilgili olarak ya da ‘kalp-kazanma’ [مؤلفة القلوب] ile ilgili olarak Hz. Peygamber’in sünnet ve örneğinden farklı bir politika izlemişti.

O dönem bizim için ilahi vahiy bizi her an rehber anayolda tutan yol gösterici bir fenerdi. Bir tarafta yaratıcı revizyon tutumu ve Hz. Peygamber örneğinin adaptasyonu ile diğer tarafta Şafi ve Ebu Yusuf ‘un beyanlarının yavan ve ince taklidi eğilimini birbiriyle karşılaştırın. Sadece bu iki tutumu kıyaslayın: Hz. Peygamber örneğini zamanın değişen şartlarına uygun olarak değiştirme ihtiyacını farketme ve şeriatın anlamını Şami ve El Kasani’nin yazılarında haksızca arama teşebbüsü. Sonraki günlerde İslam’ın politik sistemi içinde kendileri için zorla yer edinen Selçuklular tarihin bir bölümü haline geldiler. Güçten düşürülen Abbasi yönetimi de son nefesini Moğolların ellerinde verdi. Bununla birlikte rahip sınıfı kendi yerini İslam’ın ideolojik merkezinde şer’i uzmanlar, sufiler, manevi elçiler gibi ünvanlarla sağlamlaştırdılar öyle ki çeşitli teşebbüslere rağmen bu tecavüzleri geri püskürtülemedi ya da kökünden kazınamadı. Peygamberi bilginin mirasçıları oldukları, dolayısıyla itibar olarak İsrail Peygamberlerine eşdeğer oldukları için imanı açıklama ve yorumlama konusunda İslam ulemasının imtiyazlı ve sorgulanamaz bir hakka sahip oldukları inancı yaygınlaştı. Bu durum Haham Akiva’nın *Torah*’ın anlamını açıklamanın sadece Talmut yorumcularının imtiyazlı hakkı

olduğunu iddia ederken ve açık olarak 'Rab bize *Torah*'ı emanet ettiğinde onun anlamını belirlemek sadece bizim ayrıcalığımızdır' derken yarattığı durumla benzer bir durumdu. Bu yeni ruhban sınıfının ortaya çıkışı ilahi vahyi insani yorumlar ile bir kordon altına altı. Kuran'ın sayfaları sıradan insan için kapatıldı. Nihai ve belirleyici kaynak olarak yanılmaz ilahi metin yerine 'erdemli din büyükleri'nin hükümleri kabul edildiğinden ve ulema *içtihad* ve *tefekkür* [bağımsız düşünme ve akıl yürütme] hakkını sadece kendilerinde saklı tuttuklarından planlı gayretlerine göre Rehber Kitab'ın sayfalarının yeniden açılmasına izin verilmemeliydi. Eğer bu olursa tarihi İslam yapısının temellerinden sarsılması, din büyüklerinin otantikliği ve ehilliğinden şüphe edilmesi ve hepsinin üstünde ulemanın hayati statüsünün yüz üstü düşmesi ihtimalı hatta açık tehditi ile karşılaşmaktan korkuyorlardı. O halde nasıl olur da bindikleri dalı kesebilirlerdi?

Geçmiş yüzyıllarda İslam'ı yeniden canlandırmak için bir dizi gayret gösterildi. Ancak bunların hiçbiri aynı sapkın ve ısmarlama tarihi İslam yorumuna birkaç rötüş yapmaktan ileri gitmedi. Dört imamın çelişen fıkhını hoş görmek ya da Şii ve Sünniler arasında köprü kurmak ya da şer'i sıkıntıları daha doğrusu din büyüklerinin eziyet ve hükümlerini atlatmak için hukuki bir kurnazlık keşfetme gayreti bir öneri olabilir ama bunların tümü sapmalarımızı örtbas etmek için

sahip olduğumuz gizli arzumuza ihanet etmekten başka işe yaramaz. Kimse tüm bu kavramsal sapmalara ve kendiliğinden oluşmuş kuruntulara yüksek sesle ve açıkça elveda demeye cesaret edemiyor. Kimse dini okullarda bu kadar uzun süredir Kurani bilimler [*ulumü'l-Kuran*] adına yayılmakta olan saçmalıkların hepsinin faydasız, hatta tahrip edici olduğuna dikkat çekme cesareti gösteremiyor. İlk nesil Müslümanların tartışmalı *kıraat* [ezberden okuma] gibi *ulumü'l-Kuran*'un varlığından, sözde fesh eden ve fesh edilen ayetler etrafındaki boş tartışmalardan, vahiy hadisesine ilişkin çelişkili anlatımlardan, vahyin yedi şekli [*sab'a ahraf*] ile ilgili mantıksız ve anlaşılmaz meselelerden, adi tılsım işiyle ilgili temelsiz masallardan kesinlikle haberleri yoktu. Tüm bunlar ilk nesil Müslümanların imanının kesinlikle bir parçası olmayan sonraki nesillerin insan yapımı söylemleri ve buluşlarıydı.

Müslümanların entelektüel tarihinin ne büyük ironisidir ki ilahi vahiyle yaratıcı bir şekilde bütünleştiğimizde, Kitap bizi yaşamımızın her aşamasında yönlendirdiğinde ve Hz. Muhammed'in takipçileri duruşlarını destekleyici bir Kurani delili ileri sürmenin yeterli olduğunu düşündüğünde, hiçbir yerde *fıkıh* okulu yoktu ve kimse şeriatın anlamına ulaşmak için *farz* ve *vacip, sünnet ve nevafil, mekruh* ve *mubah*[1] gibi

[1] Zorunlu ve mecburi, Peygamberimizin uygulaması ve isteğe bağlı, sakılınır ve hoşgörülebilir

tartışmalı terimler kullanması gerektiğini düşünmüyordu. O dönem sakıncalı bir eylemi 'hoş görülebilir' ve 'yasak'[1] olarak kategoriz ederek ya da yetimlerin mallarını yemek için bir mülkiyet hilesi[2] ileri sürerek şeriatın amacını boşa çıkarmayı düşünebilen bir İslami rahipler nesli ortaya çıkmamıştı. O zaman kimse '*mevlana'* [3] olarak adlandırılmadı ve kimse '*şeyhülislam'* ya da '*Hüccetü'l-İslam*'[4] gibi ilahlaştırıcı saygı ifadelerine değer görülmedi. Bir '*Faziletli Şeyh*' ya da '*Semahatli Şeyh*'[5] yoktu. Bir '*Damat Barakatahum*'[6] ya da salt bir '*molla'*[7] bile yoktu. Bu yolculuk Şafi'nin *Er-Risale*'si ile başladı ve sonunda Abbasi halifeliğinin çöküşünün şafağında İslam'da '*ulema* kurumu' şeklinde devam etti. Dürüst olmak gerekirse bu kurum İslam'da öyle hayret verici büyüklükte yenilikçi bir sapmaydı ki İslam gibi zindelik veren ve iyileştirici bir imanı ruhsuz ve taşlaşmış bir itikata indirgemiştir. Eğer entelektüel ve akademik tarihe bakan bir gözle, halifeliğin parçalanması yanısıra bu sebeple ortaya

---

[1] *Mekruh tanzihi* ve *mekruh tahrimi* مکروه تنزیهی ، مکروه تحریمی

[2] *Heela-e-tamleek* حیلة تملیک

[3] yani Rabbimiz [bu ünvanın Kuran'da Allah için kullanılması ilginçtir: انت مولانا فانصرنا على القوم الكافرين Çevirmen].

[4] شيخ الاسلام yani İslam'ın saygı duyulan kişisi, حجة الاسلام yani İslam'da otorite

[5] فضيلة الشيخ yani 'ekselansları ', سماحة الشيخ yani 'efendimiz'

[6] i.e. 'rahmeti sonsuz olsun' [bir onur ve hayranlık belirtisi olarak yaşayan dini şahsiyet için kullanılır]

[7] مولوى yani *mevlana*'nın küçümsenmesi [ed. 'bizim ahbap] modern kullanımda oldukça küçültücüdür.

çıkan zayıflama ve ideolojik karışıklığı gözümüzde canlandırabilirsek, yaygın 'dini ilimler' [علوم شرعى] kavramını Kuran'ın ışığında dikkatle incelemek ve yeniden düşünmek için cesaretli olmadığımız sürece gelecekte bir İslam birliğini oluşturmaya yönelik hiçbir gayretin verimli olamayacağını anlamamız bizim için zor olmayacaktır. Şimdiye kadar Kuran'ın anlamı sözde 'dini ilimlerin' kendine özgü, yozlaşmış ve kirli ölçülerine tabi oldu. Ayrıntılı inceleme ve yeniden okumanın bir kez daha tamamen ve çekincesiz olarak Kuran'ın ellerine bırakılması şimdi herşeyden çok gereklidir.

Bunu söylüyorum çünkü ilk baştan itibaren diyalektik teolojimizin dini kodlamaya ve *fıkıh*a tecavüzüne öyle izin verilmiştir ki o günlerin din tartışmaları ve reddiyelerinde en seçkin alimlerimiz bile bunun zararlarının ölçüsünü tahmin edememişlerdir. İmanla ilgili sonuç çıkarmanın akademik ve objektif prensiplerini formüle etme arzusunda olan Abdurrahman el-Mehdi'nin buyruğunda, Şafi *Er-Risale*'yi hazırlamaya girişti. Ne yazık ki gelecek günlerde bu üslupla yazılan kitaplar, Şafi *Er-Risale*'sinin tarz ve metodolojisinin eleştirel okumaları olmak yerine bu çalışmanın doğal bir uzantısı oldular. *Er-Risale* böylece salt bir akademik çalışma olmaktan ziyade aşama aşama kutsal bir yapıt statüsü aldı. Konuya şu şekilde de ele alabilirsiniz öyleki gelecek günlerde *fıkh*ın büyüme ve gelişimi çoğunlukla *Er-Risale*'nin yazarı

tarafından konulan istikameti izledi. Daha netleştirmek gerekirse, sadece şunu düşünün. Mütezile görüşleri nedeniyle kendi zamanında büyük ölçüde dikkate alınmayan Vasıl bin Ata gerçeği keşfetmek için dört prensip önerdi. İlki, eldeki meseleyle ilgili olarak ne dediğini öğrenmek için Kuran'a başvurulmalı. İkincisi, eğer varsa ilgili bir örnek bulmak için Hz. Peygamber (SAV)'in Pratiği (*sünnet*) araştırılmalı. Üçüncüsü, *icma* [fikir birliği] aranmalı. Eğer bu üç yöntemle açık bir yönlendirme mümkün değilse, *kıyas* [*içtihad* anlamında 'spekülasyon' mesela bağımsız / mantıksal akıl yürütme] kullanılmalıydı. Zamanla bu dört prensip büyük 'muhteşem metod' olarak kabul edilmeye başladı. Öyle ki bu dört prensip şeriat hukuku yapmak için kaynak oldu. Vasıl bin Ata belki de yanılmaz Kuran kaynağını, diğer üç kaynağa has tahmini sonuç seviyesine indirgenmesi nedeniyle suçlanamaz. Ancak gelecekte olacak olan tamamen buydu. Bu kaynakların her biri pratikte kendi içinde bir kalıcılık özelliği kazandılar. Bazı Kuran tefsircileri *icma*'nın önemini vurgulmak için Kuran'ın otantikliği ve eksiksizliğinin sadece *icma* sayesinde olduğunu iddia etmeye kadar vardılar. Kuran'ın son iki bölümünün Kuran'a ait olmadığını düşünen Abdullah bin Mesud meseleyle ilgili sessizliğini sadece *icma* nedeniyle korudu. Bu fikre göre bu son iki sure bugüne kadar Kuran'daki varlıklarını sadece *icma*'ya borçluydular. Yüzeyin altını hafif bir kazıma bu tip kayıtların sahte

doğasını ortaya çıkarabilir ancak adı geçen dört fıkıh prensipi tefsircilerin cesaretini öyle kırmıştır ki bu prensibi desteklerken Kuran'ın eksiksizliğine olan inançları bile zaman zaman gevşemiş göründü. Ayrıca Şafi'nin zamanından beri o güne dek *icma*'nın sadece ulemanın fikir birliği anlamına mı geldiği yoksa sıradan halkı da kapsayıp kapsamadığına karar verilmediği gerçeğini göz ardı etmemeliyiz. Yine *icma* için ulemanın ve sadece bir şehir halkının fikir birliği mi gereklidir yoksa tüm şehirlerin ve toprakların kapsamlı *icma*sı mı olmalıdır? Belirli bir şehrin *icma*sı diğer bir şehir için geçerli ve bağlayıcı mıdır ya da belirli bir dönemin *icma*sı bir diğer dönem için için benzer şekilde geçerli olabilir mi? *İcma* ile ilgili bu meselelerle ilgili belirleyici bir *icma*ya [fikir birliği] varmak hala uzak bir haykırıştır. Ulema ve fukahanın tek bir meseleyle ilgili bir *icma*ya sahip olup olmadıklarını hala bilmiyoruz! Günde beş vakit namaz kılma konusunu düşünün! Ebu Hanife için ilk eğilmede [*rüku*] ezberden Kuran okuma zorunluyken Şafi için tüm rükularda zorunlu, Malik için ilk üç rükuda zorunlu ve Hasan Basari için sadece ilk rükuda zorunludur. Bugüne kadar zorunlu [*farz*] namaz konusunda bile bir *icma*ya varılmazken, diğer meselelerle ilgili *icma* iddiasının geçerli olmaktan ne kadar uzak olduğunu tahmin etmek anlayış sahibi bir insan için hiç zor değildir.

Eğer bu yorumsal metodoloji sadece bir akademik uygulama olarak kalsaydı, beraberinde üzerinde küçük değişiklikler yapma, hatta temizleme ve reform yapma imkanı mümkün olabilirdi. Ancak ne yazık ki mutlak koşullarla 'hukuki prensip' statüsü kazandı. Sonuç olarak herkes için eldeki meseleyle ilgili olarak Kurani *nass* [açık emir/hüküm] üzerinde *icma*nın ne dediğini öğrenmek gerekli kabul edilmeye başlandı. Zahiri ve Şii uleması *kıyası*[1] reddetse de yaşayan bir *müctehid* [bağımsız yargıç] için başka ünvanlar altında yer açtılar. Aslında *kıyas* ve *ictihad*[2] terimlerinin bir uzantısından başka bir şey olmayan *istihsan* ve *maslahat-ı mürsele*[3] için de aynı durum söz konusudur. Bu karmaşık prosedür *vahyin* anlamını keşvetmek için ilahi vahyin kapılarını sadece halka değil alimlere de kapatmıştır.

Manevi Halife ya da *Pirlik-Müritlik*[4]

İlahi vahyin hukukçular tarafından kordon altına alınması ümmetin vahyin gerçek yolunu kaybetmesine neden oldu. Müslümanların toplumsal ve dini yaşamları kendi yapılarındaki insanların çelişkili ve çatışan fikirleri etrafında

[1] analojik ve/veya bağımsız akıl yürütme

[2] 'bilgiye dayalı akıl yürütme'

[3] استحسان yani 'daha iyisini düşünme,' مصالح مرسلة yani "İslam hukukunda her hangi bir kaynakta emredilmeyen ya da yasaklanmayan kamu refahı" anlamına gelen 'genel menfaat'. Bu ikisi İslam hukukunun iki kaynağı olarak görülürler.

[4] Süfilikte üstad-öğrenci ilişkisi için kullanılan Farça bir terim

dönmeye başladı. Artık kimse belirli bir konuda Allah'ın Kitabı'nın ne söylediğiyle ilgilenmiyordu. Onların önemli gördükleri şey kendi mezhepsel düşünce okullarının konuyla ilgili ne söylediğiydi. İnsan insana boyun eğdiğinde çeşitli etiketler altında manevi ilahların ve İslami rahiplerin ortaya çıkması doğaldı. Bu tamamen Hz. Muhammed (SAV)'in gelmesinden önce papalık tarafından benimsenen modeldi. Daha doğrusu ilerleyen günlerde kilise temsilcileri de günah ve erdem ve hatta cennet ve cehenneme girmek için ruhsatlar yayınladı. Böylece kim kurtuluşu için tatmin edici bir düzenleme dilerse buna güç yetirebileceği bir ödeme karşılığında sahip olabiliyordu.

Hz. Peygamber (SAV)'in büyük misyonunun özel bir farklılığı olduğuna yaygın bir şekilde inanılır ki bu misyon insanların boyunlarını sözde efendilere kölelik boyunduruğundan kurtarmak ve insanları direk olarak Allah'ın inayetine erdirmekti. Böyle seçkin bir Peygamberin takipçileri arasında manevi halife ve *pirlik-müritlik* adı altında yeni bir papalık formunun görünmesi şaşırtıcıdır. Tasavvuf ilk olarak dinin siyasi süistimali ve azgın materyalizme karşı bir protesto çığlığı olarak ortaya çıktı. Daha sonra bir hareket olarak politik planlarını sağlamlaştırmak isteyen dolayısıyla tasavvufu alıp kendi politik kalıplarına göre biçimlendiren Fatimiler tarafından kötüye kullanılmıştır. Bu gizli hareketin Fatimi yönetimi

sırasında Multan gibi ucra bir bölgede bir İsmaili hakimiyetinin varlık bulması gerçeğinden aldığı büyük etkiyi bir düşünün. Multan, Gazneli Mahmud'un istilasına kadar Hindistan altkıtasındaki sufi hareketin işlek bir karargahı olarak hizmet etti. Muinüddin Çişti, Kutbüddin Bahtiyar Kaki gibi birkaç Sufi grubun Kuzey Batı Hindistan'daki bu küçük İsmaili şehri sık sık ziyaret ettiklerine dair çok sayıda delil bulunmaktadır. Osman Haruni, Bahaüddin Zekeriya, Nizamüddin Evliya, Ali Hücveri, Baba Farid ve Şahbaz Kalender gibi önde gelen tüm Sufi şahıslar gerçekte saygı duyulan ve kararlı İsmaili misyonerlerdi [*dai'ler*]. Gizli misyonları Fatimi *seyit*lerinin İsmaili devletini güçlendirmek ve genişletmek için çalışmaktı. Kuşkusuz Fatimiler gizli hilafeti kurarak politik eksikliklerini büyük ölçüde telafi ettiler. Yine salt güvenirliklerinin gücü ve gizli çalışma stilleri sayesinde temel İslam mesajının politik şartların son derece düşmanca olduğu dolayısıyla ulaşılması güç bölgelera dahi ulaştığı inkar edilemez. Bununla birlikte bu Sufilerin yaydığı İslam kavramı aslında Hz. Ali'nin üstünlüğü, pentakorpus,[1] monizm[2] ve Alevi kökenli ruhani üstadların mucizevi güçleri gibi kavramlara dayanan abartılı bir İsmaili versiyonuydu. Onlarca sufi türbesi ve manastırı, yüzyıllarca genel halk kalabalıklarını çeken bu hac merkezleri aslında İsmaili

---

[1] Panjtan پنجتن

[2] *Vahdet-i vücud* وحدة الوجود

misyonun el altından merkezleriydi. Zira *Pir, mürit, şeriat, baatın* ve *zahir* gibi çoğu sufi teriminin bu sufilerin üretimi olmasına şaşmamalı.

Abbasi halifeleri de aslında sözde *evliyaullah*'ın[Sufilerin mistik azizleri] artan popüleritesinden habersiz değillerdi. Mümkündür ki kökenini Hz. Ali'den ziyade Hz. Ebu Bekir'in soyundan alan Nakşibendi çizgisi onların desteğini almışlardı. İbn-i Arabi ve Abdül Kadir Geylani gibi kendileri için '*muhiuddin*,' [dini canlandıran] ünvanını kullanan tarihimizin kutsal şahsiyetleri yazılarında, konuşmalarında ve hatta tavır ve davranışlarında açık bir Fatimi imzası taşıdılar. Mevlana Rumi [*Mesnevi*'si ile ünlü] kişisel akademik önemine rağman İsmaili imam Şemseddin'in (Şems Tebrizi) bir müridi olarak kalmayı tercih eder. Şehristani kuşkusuz Sünni düşüncesinde büyük saygı görür. Ama o da İsmaili hareketin en yüksek makamı olan '*da'i el-du'at*' ['misyonerlerin lideri' anlamında 'çağrıcıların çağrıcısı'] ünvanını kullanır. Sünni zihniyetin yapılandırılmasında önemli bir rol oynayan Attar, Saadi, Şabistari, Nesefi gibi dehaların yazıları örtülü Fatimi bağlantıları açığa vurmuştur. Bu açıdan İsmaili misyonerler manive halife görünümünün arkasında dünya çapında fevkalade başarılı bir hareket organize ettiler. Multan'ın düşüşünden sonra alt kıtada devlet kurmak için fırsat bulamadılarsa da, ruhani halifeler ve onların varisleri aktif ve uzun süreli etkileri altında kitleler

halinde uçsuz bucaksız bir Müslüman topluluğuna vesile oldular.

Bu manevi halifelik ve *pir-mürit* yapısının ilahi vahiyle ve İslam'ın doğasıyla uzaktan yakından bir bağlantısı olmayıp, geçmişin politik hareketinin bir kalıntısı olduğuna inanmaya hazır kim var? Üstelik İslam bir insanın ebedi kurtuluşu gibi en hassas bir meselede yine kendisi gibi bir insana güvenmesi fikrine ya da Allah'la insan arasına ilahi bir aracı olarak başka birisinin girmesi gerektiği fikrine tamamen karşıdır. Halifelik için soy üstünlüğü iddasında bulunan Fatimi hareketi çöküşünden sonra bile Müslüman düşüncesinde çeşitli karmaşaların çıkmasının kaynağı olarak kaldı. Bugün bile Nizari İsmailileri için Ağa Han Allah'ın şahsı yoluyla kendisini tecelli ettirdiği bir imamdır. Diğer yandan Mustali İsmailileri *hak-ı imam* [kazançlarındaki imam hakkı] ve diğer hediyeler karşılığında kendilerine kurtuluş bağışlamakla meşgul farklı misyonerlerin [*da'iler*] merhametine kalmışlardır. Mezar-sakinlerinin 'ihsan ve bolluk' tecellileri, Sünni İslam'ın ruhani liderlerinin görünüşe göre güvenilir savunucular olarak görülen Sufilerin varisleri arasında bile türbe behçilerinin yararına devam etti. Bu durum ümmeti çeşitli manevi 'yollar' ve 'kardeşlikler' olarak bölünmüş tuttu. Allah ve Peygamber'inin ümmetin manevi lideri olarak tayin etmediği ve bağlılık kabul etme ya da

'hilat''[1] dağıtma iddialarında hiçbir Kurani ya da mantıki dayanakları olmayan insanların dindarlık ve kutsallık maskesi altında bu alçak ticareti bu kadar umarsızca sürdürdüklerini görmek şok edicidir.

Anlaşılması gereken ilk şey Müslümanların sosyal hayatındaki bağlılık [biyat] sadece '*emir-ül müminin*' [yani iman edenlerin lideri] başka bir değişle o günün halifesine mahsustur. Ayrıca halifeliğin geçerli olması için idari güç gerekli bir şarttır. Doğru halifeler Peygamber'in yokluğunda onun varisleri olarak *ulülemr* [idari otorite] konumunu üstlendiler. Söylenti odur ki belirli bir sufi biyat kabul etmek için bir diğer sufiden icazet almıştır ya da şu veya bu sufi şu veya bu sufiyi *halife*si olarak atamış ya da ona halifelik bahşetmiştir ya da onu Delhi ya da Ajmer'in manevi egemenliğine tayin etmiştir ki tüm bu söylentiler İslam'la hiçbir ilgisi olmayan en katıksız türünden saf mantıksız saçmalıklardır. Çoğu aynı sapkın ve yoz sufi zincirinin bir ürünü olan ya da buna borçlu olan bazı saygıdeğer ulema bu hayal ürünü hilafete sadece meşruluk vermekle kalmadılar aynı zamanda bu anlamsız ve kötü faaliyete kendileri katkıda bulundular. Dolayısıyla normal bir Müslüman için bugün yozlaşmış pirlik-muridlik ilişkisi, karlı mezar ticareti ve mezar-sakinlerinin manevi güçleri olduğu iddialarını

[1] Sufilikte, üstaddan ehil olan bir mürite manevi gücün geçişini simgeleyen mukaddes giysi.

anlamak zordur ve bunlar Kuran ve Sünnet'de haklarında delil bulunmayan faraziyelerdir. Ne kadar mükemmel bir evliya ya da *veli* olursa olsun, bir insanın ruhunun ölümünden üç, dört yüzyıl sonra Şah Veliullah'ın belirttiği gibi olağanüstü manevi güçlere sahip olması kavrayışımızın ötesindedir. Bir Kuran öğrencisi olarak bizim için bir takım sufi zincirlerinin çıkışının bir ilahi plan nedeniyle olduğunu ya da belirli zincirlerin Sıddıki, Faruki ya da Alevilik gibi rabıtalarla manevi olarak kutlu kılındığını ya da bir takım diğerlerinin birkaç farklı soy bağı karışımı ile onurlandırıldığını hazmetmek güçtür. Şah Sahib'in bu bilgiyi nereden aldığı ve ebedi dünyayla nasıl bağlantı kurduğunu insan merak ediyor. Belki bunu hiç bilemeyeceğiz ama kesin olarak bildiğimiz bir şey var ki bu tip anti-Kurani, abes ve anlamsız kavramlar ümmettin aklından çıkarılmadıkça ve sıradan Müslümanlar din adamlarının zihni köleliğinden kurtulmadıkça, Müslüman ümmet birbiriyle çelişen mezhepler içinde bölünmüş kalacaklar ve ilahi vahiyden de uzak olacaklardır.

Irkçı Liderlik

İslam ırkçı ya da soya ait kibre şiddetle karşıdır. İslami toplumda bir kişinin Arap ya da gayri Arap olması ya da herhangi bir yüksek sosyal statüye sahip seçkin bir aileye ait olup olmaması önemli değildir. İnsanları ayırmak için sadece

tek bir kriter geçerlidir ve o da *takva* ya da dindarlıktır. Kuran'ın 'sizin en üstün (kerim) olanınız, takvaca en ileride olanınızdır'[1] beyanı ilk ve son olarak bütün kendiliğinden uydurulmuş üstünlük ve ayrımcılık standartlarını ortadan kaldırmıştır. Bununla birlikte kendisini ilk kez Qarshi, Talibi, Abbasi vs. olarak gösteren bu İslam-öncesi önyargının halifelik ve liderliği almak için etkili bir araç olduğunu gördüğünüzde elinizde olmadan kendinizi kötü hissedersiniz. Öyle ki halifelik hak iddiasındaki Fatimiler Hz. Fatıma'nın soyunun [*Ali el-Fatıma*] rütbe ve üstünlük olarak Peygamber ev halkının [*ehl-i beyt*] diğer üyelerine göre çok daha ileride olduğunu iddia ettiler. Hz. Fatıma, eşi Hz. Ali ve Fatma'dan olan her iki oğulları Hasan ve Hüseyin bir süre sonra Allah Peygamberi'nin bir uzantısı olduğunu inanılacak olan, kutsal pentakorpus[2] olarak bilinen ruhani bir aile oluşturdular. Bu kutsal pentakorpus bugün Hristiyanların ilahi üçlemesi gibi kutsal kabul edilir.

Bizim topraklarımızda nesli Hz. Peygamber (SAV)'e kadar uzanan bir takım seyit aileler bulunur ve bu referansla İslam'daki rahiplik kavramının sürmesine ve güçlenmesine katkıda bulunmuşlardır. Ancak meselenin aslı, bu iddialarının tarihi, mantıki ve ilahi vahiy açısından hiçbir meşruiyeti yoktur. Diğer halklar arasında olduğu gibi Araplar

---

[1] ان اکرمکم عنداللہ اتقاکم

[2] پاک پنجتن ed. beş kutsal beden

içinde de ırk üstünlüğü işaretleri olmuştu. İnsanlık tarihinde hanedanlık ve dini üstünlük adına insanları köleleştiren tüm o derebeyler kendilerini her zaman mukaddes ailelerin en yakın varisleri olarak gösterirken Araplar neden ayrı tutulsunlar. Halifelik meselesine takva ve yetkinlikten ziyade soy yakınlığı açısından yaklaşıldığında Peygamber mirasını kimin daha çok hak ettiği konusyla ilgili olarak bu konu önem kazandı. Ne var ki Hz. Peygamber (SAV) bir erkek soy geriye bırakmamıştı. Kuran ayeti: "Muhammed, sizin erkeklerinizden hiçbirinin babası değildir; ancak O, Allah'ın Resûlü ve peygamberlerin sonuncusudur[1] kesin ve belirleyici şekilde Hz. Peygamber (SAV)'in bir soy bırakmadığı gerçeğini ortaya koyar. Dolayısıyla onun gerçek önemi sülalesini devam ettirecek bir erkeğin babası olmaması nedeniyle cedde ait bir önem değildi. Onun gerçek konumu Allah'ın Elçisi olması ve Peygamberlerin Mührüne sahip olmasıdır. Tarihi kayıtlar dünyada seyit olarak tanımlanmak isteyen insanların soy olarak Haşimi ya da Muttalibi olabileceği, kan bağlarının Ebu Talip, Ebu Leheb, Abbas ya da Hamza'ya kadar uzanabileceği ancak Allah'ın elçisi Muhammed (SAV)'e uzanmayacağı konusunda hemfikirdirler.

[1] وما كان محمد ابا احد من رجالكم ولكن رسول الله وخاتم النبيين

Irk üstünlüğünün İslam'a nasıl ve ne zaman sinsice sokulduğunu anlamak gerekir. Sünni İslam'ın dört alim imamından Şafi Kureyşi atalardan geldiğini iddia etmiştir. Seyahatleriyle ilgili konferansında bu bakımdan üstünlüğünü açık olarak ifade etmiştir. Ancak o zaman Kureyşi nesilden gelmek demek Hz. Muhammed (SAV)'e direk bağlantı anlamına gelmiyordu. Muhammed bin Hanefi Hz. Ali'nin Fatma'dan olmayan bir oğlu olmasına rağmen halk desteği sağlayan bir başkaldırıya öncülük etti. Bir Fatimi bağlantısı olmadan çağrısının insanları çekmede başarılı olması, pentakorpus teorisi ya da Hz. Peygamber (SAV)'in soyundan olma iddiasının sonraki dönemlerde ortaya çıkan bir kurgu olduğuna açıkça işaret eder; açıktır ki bu İsmaili misyonerlerin gizli kapaklı progagandalarının bir sonucudur. İsmaili kaynaklarda Hz. Fatma bir süper insan figürü, hatta mitolojik ölçekte bir figürdür. Onunla ilgili bu kavram kaçınılmaz olarak diğer Şii gruplarını da etkilemiştir. Hz. Hasan, Hz. Hüseyin ve Muhsin'in doğumundan sonra bile hala bakire anlamına gelen *batul* olarak görülmektedir. İmamların yaratılışında kullanılan spermin insan doğumu sırasındaki normal süreç ve aşamalarla bir ilgisi olmadığına dair inanış yaygındır. İsmaililer aynı zamanda Ebu Talip'in Hz. Peygamber (SAV)'in *müstevda* (sırdaşı) olduğuna inanırlar. O nedenle Ali erginlik çağına ulaştığında imamlık onun aracılığıyla onun soyundan gelenlere nakil olmuştur.

Bu bakış açısıyla ruhani İsmaili sisteminde Hasan ve Hüseyin mukaddes imam ailelerine direk akraba olarak görülebilir. Bu dogmanın aralıksız örtülü propogandası, Hz. Fatma'nın bu kurgusal mukaddes ailesini ve kutsal pentakorpus'u İslam'ın tam kalbine yerleştirmiştir. O zamana kadar peygamber ailesinden gelme iddiası bir erkek varise soy bağıyla bağlı olmaya dayanıyordu ancak şimdi Hz. Fatma'nın mitolojik imajı sayesinde tüm mevcut normlara karşın soybağının babadan ziyade anneden geldiğine dair yeni bir gelenek yerleştirildi. Dolayısıyla 'seyit' soy bağlantısı ile ruhbanlık kavramı ümmet içinde bir kez daha güç buldu.

Aynı zamanda Hz. Peygamber (SAV)'in diğer kızları ve torunlarının neye göre aynı üstünlük ve saygınlıktan mahrum edildiğini ve onların önceden bahsedilen kurgusal mukaddes aileden tecrit edilmelerinin haklılığının ne olabileceğini anlamak insan kavrayışının çok ötesindedir. En büyük kızı Zeynep'in oğlu Ali bin Ebu As fetih günü Mekke'ye girerken Peygamber'in devesini sürmüş ve daha sonra Yarmuk savaşında şehit edilmiştir. Peygamberin Medine'de vefat eden diğer iki kızı Rukiye ve Ümmü Gülsüm babalarını davası yolunda her adımda aktif olarak desteklemişlerdir. O halde politik tebliğciler neden onları aynı üstünlük ve onura layık görmüyorlar? Onların torunlarının da Kureyş soyundan bir takım diğer Müslümanlar gibi tarihin sayfaları arasında kaybolmasına

izin verilmiştir. Eğer İsmaililer Hz. Fatıma referansını kendi politik maceraperestliklerinde bir atlama taşı olarak istismar etmeselerdi, ne mukaddes pentakorpus kavramı ortaya çıkacaktı ne de Hz. Peygamber'in soyundan gelen 'seyitler' olma iddiasında bir ordu ortaya çıkacaktı. Seyitlerin üstünlüğüne dair sosyal ifadenin resmi olarak ilk kez 'şerif' [şeref insanı] teriminin seyitler için popüler olduğu Ali Büveyh hükümdarlığı sırasında kullanıldığını görmek eşit derecede ilginçtir. İsimlerin önüne Şerif Razı ve Şerif Murtaza şeklinde eklenen onurlandırıcı 'şerif' ifadesi de aynı hayali 'üstünlüğü' taşır. İlerideki günlerde seyitlerle bağlantısı olan herşey, hatta doğdukları ya da yaşadıkları yerler bile bu yerlerde zerre kadar bir 'üstünlük' olmamasına ve hiçbir anlamda Hz. Peygambere hiçbir soy bağlantısı bulunmamasına rağmen 'şerif' olarak adlandırıldılar. Hindistan ve Pakistan seyitlerine gelince, tarihi belgelere göre bu kişilerin çoğu Hasani ya da Hüseyni olmaktan ziyade Muhammed bin Hanife'nin yani Hz. Ali'nin Fatma'dan olmayan çocuklarının soyundan gelen Muhammed el-Kabuli'nin soyundan gelmektedirler. Muhammed el-Kabuli hayatını kurtarmak için Kabil'in gayri-Müslim bir yöneticisinin kızıyla evlendiği Kabil'e sığınmıştır. Tarihin, *vahyin* ve aklın ışığında, Hz. Peygamber (SAV)'e soy bağlantısı iddiaları açısından bundan daha başa gerçeklik yoktur. Kendi zamanlarında gizli İsmaili misyonerler olarak

Hindistan'da ortaya çıkan çeşitli Sufiler ise sadece tebliğ faaliyetiyle görevlendirilmiş misyonerlik mevkine sahip oldular. İmamların aileleriyle akrabalıkları yoktu. Büyük Da'i'ler ya da Davudi Buhra cemaatinin misyoner grupları tarafından bugün bile bunun doğruluğu kabul edilir. Fatimi misyonerler Hz. Fatma nesliyle ilgili şişirilmiş görüşlerin yayılmasında anahtar rol oynadılar. İbn-i Arabi görüşleri ortadoks Sünni İslam düşüncesi üstüne gölge düşüren bu tip bir şahıstır. *Fütuhat-ı Mekkiye* çalışmasında Allah'ın Peygamber'in geçmiş ve gelecek günahlarını affetmesiyle ilgili verdiği sözün Fatma'nın ailesi ve kıyamete kadar tüm soyunu da içine aldığını zorlayıcı şekilde savunur. Bir insanın Fatma soyundan bir kişiye tek bir kibar ve iyi davranışının en büyük günahlarını bile sileceğine dair inanışlar Müslümanlar arasında az değildir. İbn-i Arabi'nin İsmaili kaynaklı dizeleri Sünni Müslümanlar arasında bile son derece yaygındır:

لی خمسة اطفی بها حر الوباء الحاطمة
المصطفی و المرتضی و ابناهما و الفاطمة

[İhsanlarıyla en kötü felaketlerin bile ateşini dindirecek Beşliye sahibim; Mustafa, Murtaza, İki oğulları[1] ve Fatma.] Bundan Hz. Peygamber (SAV)'in soyunun kesilmesiyle ilgili beyanın Fatimilerin örtülü propogandası ile nasıl geçersiz

---

[1] Yani Hz. Muhammed (SAV), Ali, Hasan, Hüseyin

kılındığını tahmin etmek kolaydır. Böylece, İslam tarafından onaylanan ve savunulan düşünce özgürlüğü uydurulmuş ırkçı rahiplik tarafından bastırılmıştır.

Sünnetin Mezhepsel Rolü

Ayrı teorik ve ideolojik kimliklere sahip çeşitli Müslüman mezhepler Peygamber (SAV)'in sünnetinin farklı antolojilerine sahiptir. Bir mezhebin kitabı bir diğer mezhep tarafından içinde Peygamber hadislerinin bulunmasına bakmaksızın güvenilir kabul edilmez. Şiiler kendi mezhepsel duruşlarını destekledikleri sürece Sünni kitaplardan faydalanırlar. Diğer yandan Sünniler Şii kitapları tamamen güvenilmez olarak görürler. Her bir mezhep Hz. Peygamber (SAV)'in sünnetiyle ilgili olarak kendi sahip oldukları hadis koleksiyonunun otantik olduğunda ısrar eder. Bu durum ebedi bir anlaşmazlık içinde kilitlenmiş Şii, Sunni, İsmaili, İbadi ve diğer pek çok alt-mezhep gibi mezhepler yaratmıştır. Bu mezhepçilik sünnet adı altında büyüyüp geliştiği için onları temellerinden yıkmak kolay değildir. Bu 'sünnet tutkunlarının' hangi grup tarafından korunmuş olursa olsun Hz. Peygamber (SAV)'in hadislerine tabi olmakla mükellef olduğumuzu anlayamaması anlaşılır değildir. O halde nasıl oluyorda bir sünneti sadece kendi mezhebimiz dışındaki bir mezhebin kitaplarında bulunduğu için reddedebiliyoruz? Eğer sünnet çoğunlukla savunulduğu gibi sadece belirli bir

mezhebin kitaplarında bulunuyorsa, o zaman ümmet içindeki tüm mezhepler kendi mezhepleri dışındaki kitaplarda bulunan hadisleri tanımayı reddetmeleri itibarıyla bir açıdan hadis karşıtıdırlar. Sıradan bir Müslüman mezhepçilikten bıkmıştır ve endişeyle ümmettin birliğini arzular. Müslümanlar arasındaki mezhepçiliğin iman ve sünnetle bağlantılı olduğunu farkettiğinde kendisini hayal kırıklığı içinde bulur. Sonra eğer bu gerçekten bir iman meselesiyse ve bu hadis kitaplarında saklanan kayıtlar gerçekten Hz. Peygamber (SAV)'in sözleriyse o zaman bu farklı mezheplerin dünyanın sonuna kadar hiçbir şekilde birleşemeyeceği sonucuna varır. Ayrıca dördüncü yüzyılda başlayan bu sürekli parçalanma ve bölünme sürecine dünya hiçbir gücün bir son veremeyeceğini hisseder.

O halde ümmeti gelecekte bekleyen şey farklı mezhepler arasında bitmek bilmeyen karşılıklı kavgalar ve bu ideolojik karmaşa mıdır? Bu ümmet bir daha asla tek bir bölünmez kimliğe dönüşemeyecek mi? Düşünürlerimizin yüzlerce yıldır acı çektiği durum budur. Ne var ki ideolojik karmaşaları için dini temel bulan bu mezhepler kendilerini kör bir vadide kaybolmuş buldular. Çıkış yolu bulamadıklarından bu acı veren duruma teslim oldular. Bugün bölünmüş ümmet yapısını sağlamlaştırılmış bir birlik halinde yeniden inşaa etmek uygulanabilir olmadığı için mezhepçiliğimiz içindeki karşılıklı çelişkiler ve çekişmeler içinde yaşamak zorunda

olduğumuza inanıyoruz. Bu durum her geçen gün grafiğimizin dik bir düşüşü gösterdiği tek bir sonuca neden oluyor. Her planlama iç farklılıklar ve karşılıklı nefretle, hatta diğerinin mağlup olduğunu görmek için yapılan komplolarla yenilgiye uğruyor.

Kendimizi bu acı veren durumdan kurtarmak için ümmeti birleştirip güçlendirmek yerine birbirleriyle mücadele eden gruplara bölen sünnet kavramını yaratan tarihi süreci anlamamız gereklidir. Yaygın sünnet kavramının, Şii ve Sünni versiyonlarının belirli bir sosyal ve politik evrenin ürünü olduğunu anlamak zorundayız. Bunların tümü Müslümanlar sivil savaşlar ve politik bölünmelere yenik düşdüğünde, İslam dünyasında aynı anda üç halife ortaya çıktığında ve Abbasi rejiminin düşüşü Ali Büveyh, Selçuklu yönetimi, ulema sınıfı ve Sufilerin çıkışına yardımcı olan bir ortam sağladığında türemiştir. Ancak bu konuya devam etmeden önce birkaç önemli soruyu ele alalım.

Sünnet içinde yollarını ayırdıkları noktalar bakımından Sünni ve Şiiler arasında iki farklı gelenek mevcuttur. Sünni hadislere göre Allah'ın Elçisi şöyle demiştir: "Size iki şey bırakıyorum, bunlara sarılırsanız yoldan sapmazsınız; biri Allah'ın Kitabı ve diğeri sünnetim". Şiiler bu iki şeyin Allah'ın kitabı ve *ehl-i beyt* (peygamberin ev halkı) anlamına

geldiğini söylerler. Hz. Peygamber (SAV)'in emri olarak Kuran'a sarılmaya inanmaları açısından bu iki mezhep arasında hiçbir fark olmadığına dikkat ettiniz mi? Bununla birlikte Peygamber'imizin bahsettiği diğer şeyle ilgili olarak bir fark bulunuyor: sünnet ya da ıtrah [*ehl-i-beyt*]. Müslümanların iki gruba bölünmesinden sorumlu olan hassas mesele budur bu nedenle üzerinde aklıselimle düşünülmesi gerekir. Meselenin özünü kavramak için Hz. Peygamber (SAV)'in *sünnet*ine ya da *ıtrah*a dayanılması emriyle aslında ne demek istediği her iki gruba sorulabilir. Allah'ın Kitabından [*Kitabullah*] bahsedilmesi zihinlerimize derhal 'Kuran' adlı belirli bir kitabı getirir. Ancak eğer sünnet derken Sünniler arasında *Kütüb-ü Sitte* olarak bilinen altı mukaddes hadis kitabını ya da Kuleyni, İbn-i Babveyh, İstibsar Tusi ve *Nehc'ül Belaga*'nın yazıları gibi otantik *ıtrah* kaynaklarını kastediyorsak, Hz. Peygamber (SAV)'in zamanındaki Müslümanlar bu kitaplardan tamamen habersizdiler. Tüm bu hadis kitapları Hicret'ten üç ila dört yüzyıl sonra ortaya çıktılar. O halde *sünnet* ya da *ıtrah*ı ararken hangi koleksiyonlara başvurdular işte bütün mesele budur. Bugün *sünnet* ya da *ıtrah*ın yanılmaz kaynakları olduklarına inandığımız ve dokunulmaz mezhepçilik yapısını üzerinde dayandırdığımız bu kitaplar o dönem henüz ortaya çıkmamışlardı. Bu durumda sünnetin *Kütüb-ü Sitte* içinde geliştiği ya da *ıtrah*'ın dört Şii hadis kitabına işaret ettiği

iddiası ne derece haklı çıkarılabilir? Aynı zamanda *sünnet* ve *ıtrah* antolojileri henüz yokken, o dönemin Müslümanlarının bu terimlerden ne anladığı düşünmeye değerdir. Söz konusu hadisin otantikliği dışında, akılları kuşkusuz *sünnet* için *Kütüb-ü Sitte*'ye gitmez ya da *ıtrah* için gözlerinde Şiilerin Dört Kitabı ışıldamazdı. *Ehl-i beyt* kavramı henüz gelişip meyve vermemişti. İlk dönem Müslümanlarının on iki imamın isimleri, onların adetleri ve emirleri hakkında en ufak ipuçları yoktu ya da sözde 'Allah'ın Kitabı'ndan sonraki en otantik kitaba'[1] başvurma imkanları yoktu. Dolayısıyla o dönem *sünnet* ya da *ıtrah* ile söylenmek istenen ne olursa olsun bunun sonraki günlere ait altı ya da dört hadis koleksiyonunu içermediğini anlayabiliriz.

Şimdi bu ince ve hassas meseleye başka bir açıdan bakın! Eğer *sünnet* ve *ıtrah* Kuran kadar önemliyseler, neden Hz. Peygamber (SAV) Kuran'da olduğu gibi arkasında rehberlik amacıyla otantik bir hadis koleksiyonu bırakmadı. Eğer bu olsaydı en keskin farklılıklar ve karşılıklı derin nefretin yükselişine ait dini temeller hiçbir zaman var olmayacaktı. Birlikten kuvvet doğduğu ve uyuşmazlıkta mutlak bir kayıp olduğu gerçeğini Allah ve Peygamberinden daha iyi kim bilebilir? Kuran bize Allah'ın ipine sımsıkı sarılmamızı ve dağılıp ayrılmamamızı emreder.

[1] Genel olarak *Sahih Bukhari*'ye atfedilen bir ifade.

Müslümanların çekişme ve anlaşmazlığa düşmesi halinde düşman karşısında güçlerini kaybedeceğini uyarır. Mezhepçiliğin içine düşen ve gruplar halinde bölünenlere gelince, Kuran onların imanlarını yitirdiği ve Hz. Peygamber (SAV)'in onlarla bir ilgisi olmadığı konusunda açıktır [لست منهم فى شىء]. O halde, Kuran'ı hem ezberleterek, hem yazdırarak arkasında son haliyle tam bir kitap bırakmak için çok dikkatli davranmış ve her türlü tedbiri almış olan Hz. Peygamber (SAV)'in sözde diğer kaynağın korunması konusunda hiçbir şey yapmamış olması mümkün olabilir mi? Sadece bu da değil, halefleri yanı sıra en saygın sahabeleri onun 'sözlerini' toplama düşüncesinden ve onları iyi tanımlanmış bir doküman biçiminde paylaşmaktan her zaman kaçınırlardı. Aynı zamanda üçüncü ve dördüncü yüzyıl hadis alimleri tarafından toplanan tüm bu hadis koleksiyonlarının otantiklik ve doğruluk iddialarına rağmen Hz. Peygamber (SAV)'in 23 yıllık dönemini bir bütünlük içinde kapsamadığını anlamamız gerekiyor. Hadis toplayıcıları da koleksiyonlarının Hz. Peygamber (SAV)'in tüm söz ve davranışlarının kapsamlı bir kaydını sunduklarını iddia etmemişlerdir. O halde bugünün ümmetinin Hz. Peygamber (SAV)'in tüm sözleri ve yirmi üç yıllık peygamberlik hayatının küçük ve büyük tüm detaylarını kapsayan tam bir kayda aslında sahip olmadığını düşünmekte haksız sayılır mıyız? Eğer bu doğruysa sünnete

uymaya inanan bu insanlar sözkonusu sünneti nerede aramalıdırlar? Benzer durum *ıtrah*'a inanların da zorluğudur. Farklı Müslüman mezhepler farklı *ehl-i beyt* kavramı barındırırlar. Bazıları için *ehl-i beyt* mukaddes pentakorpusla sınırlıdır. Bazıları onu oniki ya da yedi imam biçiminde görürler. Bazıları için bu zincir bugüne kadar sürmüştür. Bazı yorumlara göre *ehli kisa hadisi*'ne dayanarak Ali Abbas[1] da *ehl-i beyt*'e dahildir. Bazıları Hz. Peygamberin mübarek eşlerinin de dahil olduğunu ve bazıları Hz. Peygamber (SAV)'in misyonunun hamilleri olarak torunları olan tüm ümmetin dahil olduğuna inanırlar. Yani boyutunun belirlenmesi imkansız olan Sünnet gibi *ıtrah* da belirsiz ve müphem bir kavramdır.

Sünnet ve *ıtrah* arasındaki fark ve *üsve-i Resul* [yani Hz. Peygamber (SAV)'in güzel davranış örnekleri] ile ilgili bu çelişkili yorumlar yaklaşık bin yıldır ümmeti bölünmüş bırakmıştır. Yukarıda bahsedildiği gibi ilk özellikleri yaklaşık üç ve dördüncü yüzyıllarda şekil almıştır. Bununla birlikte bugün sahip oldukları kutsallık ve otantiklik havasına kavuşmaları birçok yüzyıllar aldı. Yüzyıllar sonra kavram o kadar yaygınlaştı ki, bu insan ürünü derlemelerde toplanan Hz. Peygamberin sözleri ve amelleriyle ilgili bilgilerin hiçbir kuşkuya yer bırakmıyordu. Bununla ilgili herhangi bir

---

[1] Peygamberin amcası Abbas'ın soyu.

eleştirel değerlendirme düşüncesi sadece mezhebimizin temellerini sarsmak değil aynı zamanda sünneti terkederek imanımızı kaybetmek anlamına gelecekti. Burada anlaşılması gereken ilk şey '*sünnet-i Resul*' anlamında 'sünnet' teriminin Kurani bir terim olmadığı gerçeğidir. Kuran'da '*sünnet-i İbrahim*' [yani Hz. İbrahim'in uygulaması] ve '*sünnetullah*' [yani Allah'ın uygulaması] gibi terimler bulsak da, hiçbir yerde '*sünnet-i Resul*' gibi bir terim bulmayız. Bununla birlikte kendi davranışlarını güzelleştirmeye yarayan 'en güzel haraket tarzı'nı [*üsve-i hasene*] Hz. Peygamber (SAV)'in şahsında bulmak Müslümanların göreviydi. Kuşkuya yer yoktur ki biz Müslümanlar için Hz. Peygamber (SAV)'in kişiliği tüm boyutlarıyla örnek almaya değerdir. Hz. Peygamber'in bir emrini bir kez öğrendiğimizde artık itaatimizde her hangi bir ölçüde tereddüt etmeyi hayal bile edemeyiz çünkü bu davranış imanımız için vahim olacaktır. Bununla birlikte Peygambere olan sevgimiz hem içerik hem nakleden açısından bildirilen hadisin orjinalliğinden emin olmak konusunda son derece dikkatli olmamızı gerektirir. Bize onun adıyla iletilen hadisin önce gerçekten Hz. Peygamber'in sözü olduğundan emin olmalıyız. Hz. Peygamber (SAV)'in sözü olduğuna inandığımız hadisin kuşkulu olmasına ilk aşamada asla izin vermemeliyiz. Eğer bu olursa bir başkasının yalanını, aldatma ve yanlışlığını Hz. Peygambere dayandırmak ona iftira atmak anlamına

gelecektir ki Hz. Peygamber (SAV) bu konuda açıkça şöyle demiştir: 'Kim kasıtlı olarak benim adıma yalan söylerse mutlaka [cehennem]ateşinde yerini bulacaktır'[1]

Tüm bu hadis antolojileri insan çabası ürünüdür. Dolayısıyla toptan güvenirlik ya da otantiklik ya da mutlak doğruluk iddia edemezler. Bunun sebebi koleksiyon ya da derlemelerin insan muhakemesi ve insan sezgisine dayanmasıdır. Dikkatli hadis araştırmasında insani kriterler kullanılır. İşte hadis uzmanları arasında hadis nakli ve nakledicisi konusunda farklara neden olan budur. Dolayısıyla Hz. Peygamber (SAV) dönemi yanısıra müteakip dönemle ilgili derlenen Sünni ve Şii kayıtlara kendi çevrelerinde bir kutsallık statüsü ya da kesinlik vermenin bir gerekçesi yoktur. Buhari ya da Müslim olsun, Kuleyni ya da İbn-i Babveyh olsun hiç biri Allah tarafından sünnet toplama ve derleme göreviyle görevlendirilmemişlerdir. Allah bize bu insani akademik çalışmalara kutsal metinlere inandığımız gibi inanmayı da emretmemiştir. Bu kitaplar Allah tarafından tavsiye edilmemiş ya da onaylanmamıştır. O halde bunları dinin bir parçası gibi kucaklamanın gerekçesi nedir? Eğer bu insan ürünü hadis koleksiyonları ve derlemeleri gerçekten ilahi planın bir parçası olarak gerçekleşmiş olsaydı ve eğer bu kitaplar gerçekten ilahi mesajın [*vahi*] bir tecellisi olsalardı,

[1] من كذب على متعمداً فليتبواء مقعده من النار

taşıdıkları kayıtlar kesinlikle karşılıklı başa çıkılmaz çelişkiler ve açık zıtlıklar taşımazlardı. Kuran ayeti de bu derlemelere işaret etmektedir: 'Eğer o, Allah'tan başkasının Katından olsaydı, kuşkusuz içinde birçok aykırılıklar (çelişkiler, ihtilaflar) bulacaklardı.'[1] Hadis külliyatındaki *birçok* aykırılıklar kaynağının kati surette ilahi olmaması gerçeğine işaret eder aksi takdirde Allah'ın Kitabı gibi aykırılıklardan uzak olurdu.

Sünnet devam eden bir süreçtir. Her toplumda övgüye değer ya da kınanabilir [*maruf* ve *münker*] kavramlarına istinaden bazı gelenekler güç kazanır. Bununla birlikte değişen şartarda ve farklı zaman ve mekanda bu gelenekleri yeniden değerlendirme ihtiyacı ortaya çıkar. Sünnetin aksine, *Üsve* ya da 'Model' hedef ve amacında asla hiçbir değişiklik yapılamayacak ebedi ve yanılmaz mesaja işaret eder. *Üsve* ya da 'Model' bir hareketin özünde yatan yapıyla ilgiliyken, Sünnet daha çok üsvenin mecvut bir duruma uygun bir tepki olarak tecelli etmesini sağlayan, görünüşteki uygulamalarla ilgilidir. Görünüşteki biçim zamanla değişime tabiyken, alt yapı ebedi ve evrensen değeri bakımından değişime tabi değildir. İlk dönem Müslümanları Peygamber sünnetine yaratıcı ve ustaca bir tutumla yaklaştılar. Örneğin Hz. Ömer fethedilmiş topraklarla ilgili olarak Hz. Peygamber (SAV)'in

---

[1] لو كان من عند غيرالله لوجدوا فيه اختلافاًكثيرا(النساء ٨٢)

açık tavrını taklit etmek yerine adalet ruhunu kavramaya ve korumaya çalıştı. 'Kalp-ısındırma adımları' [موءلفة القلوب] ile ilgili olarak da Hz. Peygamber (SAV)'den farklı bir duruş aldı. Hz. Ömer aynı zamanda kıtlık zamanında el-kesme cezasını askıya aldı. Bu tedbirleri aldığında muhtemelen değişen şartlarda bu tebdirleri uygulamanın Peygamberin davranışlarının özü olan adalet ruhuna daha yakın olduğunu düşündü. O halde eğer Sünnet Peygamberi örneklerin adıysa ve eğer Hz. Peygamber (SAV)'in pratikteki girişimlerine işaret ediyorsa, o zaman görünür biçimi değişen şartlarla ya da farklı zaman ve mekan içinde değişime tabi olan gelişen bir süreçtir. Kim peygamberin sünnetinin onun en saygın sahabesinden daha iyi takipçisi olabilir? Ancak o zaman sünnet donmuş bir nesne değildi; daha çok yukarıda belirtildiği gibi devam eden ve gelişen bir süreçti. Peygamberin sahabelerinin gözleri sünnetin anlık tecellisi yerine onun değişmez ruhu üzerine odaklanmıştı. Dolayısıyla sünnet örneklerinden farklı olmak onlar için sünneti ihmal etmek ya da hafife almakla eş değer değildi. O zaman kimse onları hadis düşmanı [*münkir-i hadis*] olarak alaya almaya cesaret edemezdi.

Hz. Peygamber (SAV)'e duyulan olağanüstü sevgi ve muhabbetlerinden ötürü Müslümanlar onun hayatı ve zamanıyla ilgili detayları koruma konusuna başından beri büyük önem verdiler. Sevgili peygamberimizin hayatı ve

döneminin sohbet meclislerimizde anlatılmasında ve o mübarek günlerin kutlu anılarının yaşamlarımızı zenginleştirmesinde itiraz edilecek hiçbir şey yoktur. İnsanları hadis alimlerinin derslerine kitleler halinde çeken buydu. Peygamberin sahabelerinin bu dünyadan teker teker ayrılmasıyla o mübarek ve kutlu günlerin tarihi kayıtlarını toplama ve derleme ihtiyacı her zamankinden güçlü hale geldi. Bazı kişiler kendi şahsi koleksiyonlarını tutarken, kimse resmi bir derleme başlamaya ve hadisleri özel olarak ya da resmi olarak yayınlamaya cesaret edemedi. Bu *Müslim*'de haber verildiği gibi Hz. Peygamber (SAV)'in kesin emrine uyulması gereğiydi; "Kuran dışında benden hiçbir şey yazmayın. Kim Kuran dışında benden bir şey yazarsa onu yok etmelidir."[1] Zaman ilerledikçe Buhari ve Müslim'in koleksiyonları yazım özellikleri ve bölümlere ayrılmaları nedeniyle yaygınlık kazandı ve Şii bakış açısını göstermesi nedeniyle Kuleyni'nin *Usul* ve *Furu*'su Şii okulunun temeli statüsü kazandı. Ancak bu derlemeleri hazırlamak ve yayınlamak yazarların kişisel bir tercihiydi. Bu karar ümmetin genel gündemi içinden gelmedi ya da dönemin hükümdarının emriyle yerine getirilmiş değildi. O günlerde, dönemin pek çok diğer koleksiyonunda olduğu gibi, yukarıda bahsedilen hadis koleksiyonları sadece Peygamber döneminin tarihi kayıtları olarak görüldüler.

---

[1] لا تكتبوا عنى شيئاً غيرالقرآن فمن كتب عنى غيرالقرآن فليمحه

Mukaddes ya da hukuki bir değere sahip değildiler. Ya da sünnet için yanılmaz kaynak statüsüne sahip olmadılar. Durum buyken, İmam Müslim, iki mentoru olan Zahili ve Buhari karşılıklı ihtilafa düştüklerinde Zahili'yle ilişkisini kesmeyi düşünmedi. Zahili'nin Buhari'yle ihtilafından önce ondan edindiği tüm hadisleri, Buhari'nin onu onaylamamasına rağmen Zahili'ye iade edecek kadar ileri gitti. O dönem bu tip tarihi kayıtlar tartışmalı politik bakış açıları olarak değerlendiriliyordu. Statüleri mutlak ve inkar edilmez terimlerle Hz. Peygamber (SAV)'in sözleri olmak yerine ona *atfedilen* bir takım kayıtlar olmalarıydı. Bu kitaplarda bazı yerlerde halifeliğin Abbas'ın soyunun hakkı olduğu, diğer bazı yerlerde ise Hz. Fatma nesli için saklı tutulduğu söyleniyordu. Bunların içinde bir yerde Hz. Ali'nin Kadir-i Hum'da imamlığını tesis etmesinden bahsedilirken, bir başka yerde Hz. Ömer'in Hz. Peygamber (SAV)'i ölüm döşeğinde istemesine rağmen vasiyet yazdırmaktan alıkoyduğundan bahsedilmekteydi. Ayrıca bir yerde Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ömer'in, Hz Ali'nin yokluğunda Hz. Ebu Bekir lehine konuyu alelacele neticelendirdiklerinden bahsedilir ki bu neredeyse İslam-öncesi *cahiliye* manzarası sergileyen karşılıklı kin ve ihtilafa neden olmuştur. O dönem bu tip nakiller tarihin bir rengi olarak görülüyorlardı. Bu tip nakiller *Kütüb-ü Sitte*, *Mesned Ahmed* ve diğer Sünni hadis koleksiyonlarına sessizce girdiler çünkü bu kitaplar o dönem

ortak kültür mirasımızı temsil ediyorlardı. Ne var ki, dördüncü yüzyılda Abbasiler, Fatimiler ve Oniki imam mezhepleri ortaya çıktığında Abbasi yönetiminin bölünmesi ve aynı zamanda devlet desteği görmeleri nedeniyle bu mezhepler kitaplarını ayırdılar. Şiiler dört hadis kitaplarına, onları politik tarih olarak okumak yerine iman kutsallığı verdiler. Diğer yandan Sünniler Şia'nın reddettiği hadis koleksiyonlarına kutsallaşmış *Kütüb-ü Sitte* statüsü bahşettiler. *Kütüb-ü Sitte* teriminin gerçek mucidinin kim olduğunu ve bu terimin ilk kez ne zaman kullanıldığını söylemek şu anda bizim için güç ancak kesin olarak biliyoruz ki bin yıllık bir süreden sonra bile ulema bu 'altı otantik kitap' (*Sahih*) içine hangi koleksiyonları dahil edileceği konusunda bir fikir birliğine ulaşmış değildir. Bazıları *Muvatta*'nın dahil edilmesi görüşündeyken diğer bazıları *İbn-i Mace*'nin daha fazla imtiyaz hak ettiğini söylerler. 'Allah'ın Kitabı'ndan sonra en otantik kitap' abartılı terimiyle ilgili olarak bazıları bunun *Buhari*'ye uygun olduğunu söylerken bir diğer kısım *Müslim*'in bu üstünlüğü hak ettiğini düşünmektedir.

Mansur saltanatı döneminde, Imam Malik kendi kitabı *Muvatta*'ya hukuki ve kanuni bir statü verilmesini kati olarak yasaklamıştır. Ne kadar akıllıca derlenirse derlensin insan ürünü bir akademik çalışmanın şeri kaynak seviyesine yükseltilemeyeceğini fark etmişti. Dolayısıyla Peygamber'in

zaman ve mekanına yakınlığına rağmen İmam Malik'in tereddüd ettiği konuda zaman ve mekan olarak ondan çok daha uzak olan sonraki dönem derleyicilerinin ruhsat sahibi olması için hiçbir haklı neden bulunmamaktadır.

Neo-Hizipçilik

Eğer Abbasi halifeliğinin bölünmesi ve zayıflaması Şii, Sünni, İsmai'li, İbadi gibi grupların güçlenmesine neden olduysa ve o dönemin geçici ılımlı politik adımları dört imamın kamplarına kalıcılık ve kutsallık verdiyse, yirminci yüzyılda Osmanlı hilafetinin düşmesinden sonra politik boşluğu doldurmak için meydana gelen tantanalı hareketler yeni kampların aniden ortaya çıkmasına neden olmuştur. Aynı seleflerimizin politik farklılıklar sonucu bir ümmeti pek çok ümmetlere bölen dini dogmalarla çarpıtma hatasına düştükleri gibi, bu yirminci yüzyıl hareketleri de reformcu hevesleri ile aynı hatayı yapmaktadırlar. Başlangıçta ümmeti iman ve samimiyetle doldurmak amacıyla tüm İslami sistemin yeniden uyanması ve İslam'ın gerçek misyonu için sistemi organize etmek için ortaya çıkan Hasan el-Benna'nın İhvan-ul Müslimin'i, Mevlana İlyas'ın Tebliğ Hareketi ve Mevlana Ebul Ala Mevdudi'nin Cemaat'i İslami'si çok geçmeden grup psikolojisince ele geçirildi. Şimdiye kadar Müslümanlar Şii-Sünni benzeri hizipçiliğe kapıldılar ya da çatışan mezhepçilik ve manevi halifelik iddiasında olanlarca

sosyal hayatlarının parçalanmasına izin verdiler. Şimdi ümmetin birliği ve beraberliğini sağlamak yerine bu yeni hareketler yine yeni kamplara bölünmenin kaynağı haline geldiler. Gerçi bu hareketlerin kurucuları başlangıçta sert düşmanlıkla karşılaştılar. Aynı kalabalık bir tren yolcusunun gelen her yeni yolcuya gösterdiği soğukluk ve düşmanlık gibi bu hareketler de başlangıçta benzer bir muameleden paylarına düşeni aldılar. Örneğin Camiatül Ulema ve Müslüman Ligi'nin en parlak dönemleri sırasında hem ümmetin uleması hem kitlelerin tavrı Cemaat'i İslami'ye karşı top yekün bir reddedişti. Ancak Cemaat aşama aşama kendi kampını güçlendirdikçe Ebul Ala Mevdudi'nin hareketi de ana görüş Müslüman ümmetin bir parçası olarak görülmeye başladı. Canlanma ve reform adıyla yükselen yirminci yüzyıl hareketlerinin hizmetleri elbette övgüye değerdir. Bununla birlikte rollerini yerine getirdikten sonra bile bu hareketlerin pis köpük tabakasının ideolojik gruplar şeklinde varlığını sürdürmesi kuşkusuz iyiye alamet değildir. Bu hareketler mevcut duruma hemen cevap verdikleri sürece ümmetin birliğine yönelik bir tehlike teşkil etmediler. Ancak bu hareketler daha sonra kurucularının yazılarından ilham alarak kalıcı ideolojik gruplar haline geldiler ve bölgesel hareketler olmak yerine bir tarikat görünümü almaya başladılar ve ancak o zaman insanlar krizin şiddetini farketti. Şimdi tüm bu grupları farklı dini yorumlara ve ümmet için

farklı planlara sahip oldukları için bir birliğe ya da fikir birliğine götürmek kolay değildir. Her grup bir alternatif liderlik sistemine ve *emir*'in zamanın gerçek halifesiymiş gibi müritlerinden biat istediği bir halifeliğe bağlılık gösteriyor. Ayrıca son zamanlarda bu tip bazı kişiler dini yorumlamaya referansla Uluslararası Minhac, Er-Risale Misyonu ve Quranain gibi başlıklar altında yeni bir ideolojik kimlik kurmaya çalışan riskli bir atılımın içine girdiler. Tüm bu gayretlerde, tüm bu farklı grupların dini uyanış ve tebliğ adı altında ortak bir birlik aramak yerine sadece kendi grup kimliklerini güçlendirmeye katkıda bulunduklarını görmek zor değil. Böylece halıhazırda Şii-Sünni ayrımıyla karşı karşıya olan ve karşılıklı Şafi ve Hanefi çekişmelerinin açtığı yaralar nedeniyle yüzyıllardır kanayan bu ümmet şimdi de Tebliğ, Cemaat-i, Salafi, Camiatül Ulema, Deobandi, Barelvi, Kadiyani ve diğer pek çok benzer iç oyalamalar ve kandırmacalara göğüs germek zorunda kaldığı daha büyük karmaşaların içine itilmektedir. Problem bu kimliklerin kaynağından sürekli olarak yeni kimliklerin doğmasıdır. Bir cemaat iki grubu ayrıldığında ya da iç çalkantılar bir medresenin Darul Ulum ve Darul Ulum Vakfı olarak ikiye bölünmesine neden olduğunda, sıradan Müslümanlar bu ikisinden hangisinin haklı olduğu konusund ne yapacaklarını bilmez hale gelirler. Darul Ulum Deoband ya da Mazahirül Ulum, Camiatül Ulema ya da Salafi Hareketi olsun bölünme

içinde bölünme sıradan Müslümanlar için tereddüt ve endişe meydana getirir. Dolayısıyla karmaşa, muhalefet ve uyuşmazlığın İslam ve takipçilerinin başlıca özellikleri olup olmadığı soruları kafalarında belirir. O halde gece gündüz ümmet için birlik ihtiyacı duyan mübarek ulemanın müesseseleri ve medreselerinin tümünün aralarında bölünmeleri ve anlaşmazlıklarının resmi mahkemelerde beklemesinin nihai nedeni ne olabilir? Din adına uğraştığımız meşgalelerimiz bizi bitmeyen bir karışıklığa sürüklemiş, farklı grup ve mezhepleri ilahi görevde birlik ve fikir birliğine ikna etme çabaları imkansız hale gelmiştir. Bu durum bizi sonunda nereye götürür?

İleride bir çıkmaz sokak var. Mezhepçi İslam'ın bin yıllık uzun yolculuğu bizi sonunda bir çıkışı olmayan kör bir vadiye sürüklemiştir. Bu karmaşa ve düzensizliği düzeltmeye yönelik gösterilen tüm çabalar aynı mezhepçi yaklaşım ve aslında bu problemleri ilk başta üretmekten sorumlu olan hukuki yöntem tarafından gölgelenmiştir. Görüşümüzce problemlere ilk başta neden olan stratejiye bu stratejinin yarattığı durumun telafisi için artık başvurulmamalıdır. Gerçekten yeni bir başlangıç yapmalıyız. Ancak problem şu ki geleneksel İslam'ın savunucuları ve ideolojik, entelektüel ve tarihi olaylarımıza imani ve dini kutsallık addeden alimler yeni bir başlangıçtan kaygı duyarlar. Tarihi İslam yapısını

temelinden yıkmasın diye reform yönünde alınan her tür gerçek düzeltici tedbirden şüphe ederler.

آئین نو سے ڈرنا طر ز کہن پہ اڑنا
منزل یہی کٹھن ہے قوموں کی زندگی میں

[yani; Yeni yönteme karşı ihtiyatlı olmak ve eski usule bağlı olmak / Bu ulusların hayatında gerçekten zorlu bir andır. İkbal]

İdeolojik ve entelektüel sapmalarımız başlangıçta politik farklılıklarla başlamıştır. Ancak üçüncü ve dördüncü yüzyıllarda meyve verip yeşerme imkanı bulmuş ve ümmetin kollektif yapısı kendi iç kargaşalarının yükü altında ezilene kadar yüzyıllarca devam etmiştir. Emevi, Fatimi ve Abbasi rejimlerinin düşüşünde iç çatışmalar dış faktörlerden çok daha fazla etkili olmuştur. Moğol, Safavi ve Osmanlı rejimlerinin düşüşü de bize yine Müslümanı Müslümandan başka kimsenin boyun eğdirmeyeceği dersini verir. Bugün bile birleşmiş bir İslam dünyası ihtimali ve rönesansı için en büyük tehdit içerden gelmektedir. Sadece açık gözlerle etrafınıza bakın ve konu apaçık görünecektir. Hatırlayın, çok uzun zaman olmadı, Afgan cihadı Müslümanların büyük cesareti ve olağanüstü fedakarlıklarıyla dünyanın en büyük ordusunun yenilgisiyle sonuçlandı. Ancak yeni bir sistem kurma zamanı geldiğinde, tüm ırkçı, kabileci ve grup

önyargıları yüzeye çıkarak karşılıklı kan dökülmesine neden oldu. Taliban'ın fıkhi İslam'ı diğer mezhepler için bir işkence-evi haline geldi. Pakistan bir İslam laboratuarı olarak şekillendirildi ve bu oluşum sırasında bu altkıtada sadece milyonlarca hayat değil aynı zamanda İslam'ın geçmişi, şimdisi ve geleceği de feda edildi. Bu Pakistan'da hangi İslam'ın resmi din olacağı yani hangi mezhep ve hangi şeri'i okulun yürürlükte olması konusunda şimdiye kadar bir fikir birliği sağlamadık. Bu ısrarcı 'her grup kendi elindekiyle övünüp sevinç duymaktadır' [كل حزب بما لديهم فرحون] durumu sonunda seküler demokrasi için zemin hazırladı. "Mezhepçi iman" anlamına gelen 'din' politikaları aşama aşama kuvvetlendikçe ümmetin bir grubunun diğer grupları hoş görmesi zorlaştı. Ortadoğu'da Şii-Sünni nefreti devlet himayesi altında sürekli arttı. Allah korusun, lavların ne zaman patlayıp İslam dünyasının bu merkez bölgesini ne zaman yutacağını kimse bilmiyor. Bugün karşı karşıya olduğumuz durum budur. Bin yıllık sapmamızın mantıki sonucu olarak miras aldığımız şey budur. Durum gerçekten ciddidir ve salt geleneksel yollarla kontrol altına alınamaz.

O halde Ne Yapmalı?

Yeni bir olasılıklar dünyası bize açılabilir, *sadece* ve *sadece* bu mezhepçi İslam modellerinin bizi bölünmüş tuttuğunu, ideolojik karmaşa ve karşılıklı çatışmaya

soktuğunu ve gerçek din olduğuna inandığımız bu modellerin Hz. Muhammed (SAV)'in gerçek mesajıyla hiçbir ilgisi olmadığını anlayabilirsek. Ancak tüm bunlar tarihimizin çalkantılı günlerinden bakiyedir. Dağılmamız ve karşılıklı çekişmelerimiz Rabbimizin gözünde hoş karşılanmaz ve Hz. Peygamber (SAV)'in öğretilerini de yansıtmaz. Tüm Müslümanlar için 'en güzel davranış biçimini' [*üsve-i hasene*] ihtiva eden Hz. Peygamber (SAV)'in karakteri Şii, Sünni, Hanefi, Maliki, Salafi, Zahiri ve buna benzer ısmarlama uygulamalar nedeniyle suçlanamaz. Bu konuyu görmemiz Şii, Sünni ya da İsmaili kampların İslam'ın dördüncü yüzyılında resmi bir şekil aldığı tarihi gerçeğine vakıfsak bizim için kolay olacaktır. İmamlığın ideolojik bölünmesinden sonra Sünni İslam'ın avukatı olan Abbasi halifeliği başlangıçta bir *ehl-i beyt* hareketi olarak ortaya çıkmış ve aynı ilişkiyle Ali Abbas sözcüleri kendi yönetimlerini pekiştirme imkanı bulmuşlardır. Eğer Fatimiler Mısır'ı işgal etmeseydi ve Ali Büveyh yönetimi Abbasi halifeliğinin kalkanı altında güçlenmeseydi, güçten düşmesinin politik bir sonucu olarak ayrı Şii-Sünni ve İsmaili kimlikleri oluşmayacaktı. Bundan dolayı İbadiler de kendilerini *ehl el-adl ve el-istikamet* [adalet ve doğruluk halkı]olarak tanıtmak için imkan bulamayacaklardı. Dolayısıyla bizim Sünni ya da Şii olmamız Allah'ın emri değil sadece tarihi olayların bir sonucudur.

Aynı durum mezhepçi kimliğimiz için de geçerlidir ki bu bizim için ne Allah tarafından seçilmiştir ne de Hz. Peygamber (SAV) bize bu dört ya da sekiz imamı izlemememizi emretmiştir. Ebu Hanife, Malik ve Şafi akademik olarak Hicretin ikinci yüzyılı faaldiler ancak aynı dönem ve daha sonra uzun süre aynı önemdeki düzinelerce alimin İslam dünyasında faal olduğu kayıtlıdır. Süfyan Sorry, Avzai, İbn Rahveyh ve Cafer Taberi gibi pek çok seçkinin isimleri bulunur. Eğer Kral Baybars hukuki mücadele ve rekabeti önleme düşüncesiyle aynı anda çalışan dört farklı hukukçuyu (dört farklı fıkıh okulunu temsilen) atamamış olsaydı ve daha sonra aynı yaklaşımla Kral Baybars Kabe'de dört farklı namaz alanı oluşturmamış olsaydı bugün Sünni İslam 'dört imam' [*imam erbaa*] teriminden habersiz olacaklardı. Bugün nasıl Sorry, Avzai ve Tabari okullarının gözden kaybolmasıyla İslam dininde hiçbir eksiklik görmüyorsak, 'dört imam' olmadan da dini yaşantımız son derece normal ve aktif olacaktır. Mütevekkil saltanatı sırasında, bir Şii slognı haline gelen 'sans break halife' [خلیفہ بلا فصل]'e karşılık olarak 'dört halife' kavramını ortaya atan İbn-i Hanbel ne kendi döneminde ne de sonrasında bir hakim olarak görülmüştü. Fatimilerin sahneye çıkmasından önce Cuma hutbesi bir dini inanç konusu olmaktan çok bir politik duruş ifadesi olarak kullanılıyordu. Fatimiler pentakorpusun üstünlüğü [*tafzil-e-panjtan*] kavramını Cuma hutbesine dahil

ettiler ve bunu Abbasiler kendi halifelik iddiaları beraberinde, ana İslam görüşünün gerçek temsilcileri olarak görülmelerini sağlayacak şekilde adapte ettiler.

Kurani olmayan *dini* ve *seküler* ilimler şeklinde dualizm kavramının yaygınlaşmasında önemli rol oynayan 'dini ilimler' [*ulum şeri'a*] terimi Kuran'da ve hadiste mevcut değildir. Ebu Abdullah El-Katib Havarizmi (ölüm, hicri 378) ilk olarak ilerideki günlerde Peygamberi ilimlerin varisçilerinden oluşan seçkinci bir çevre yaratan *ulum şeri'a* terimini kullandı. İslam adıyla bölünen ve bugün Sünni ve Şii İslam'ın kaleleri olduklarına inandığımız bu İslami medreseler ilk olarak Fatimiler ve Abbasiler arasındaki politik rekabet ve menfaat çatışmaları nedeniyle ortaya çıktı. Onların izlerini yaşatmak ya da onları İslam'ın kaleleri olarak görmek tarihle ilgili katıksız cehaletin salt sonucudur.

Ulemanın giyindiklerinde sıradan insanlardan oldukça farklı göründükleri, daha ziyade uzaydan gelen uzaylı gibi göründükleri kostümlerin Hz. Peygamber (SAV) ya da sahabelerinin döneminde izine rastlanmaz. Eğer Kazı Ebu Yusuf kadılar için törensel bir kostümü yaygınlaştırmasaydı genel Müslümanlarınkinden farklı bu gösterişli ulema giysisi Müslüman toplumlarda duyulmamış olacaktı. Karşılıklı yabancılaşma, hatta düşmanlık nedeniyle iman konusu haline gelen Şiiliği ve Sünniliği kalıcı mezhepler olarak bölünmüş

tutan tarihi kayıtların tümü üçüncü ve dördüncü yüzyıllarda telif edilen tarih kitaplarında bulunur. Eğer farklı mezhepler bu anlatımlara hüküm çıkartma ve yorum statüsü vermeselerdi bu derlemeler de bugüne kadar ulaşmayan diğer pek çok derleme gibi tarihin sayfaları arasında kaybolup gideceklerdi. Ya da eğer muhalifler Bağdat'ın düşüşü ya da *Qila'tul Mevt* [Ölü Saray] zamanında onlara el uzatmış olsalardı, bugünkü tarihsel kavrayışımız tamamen farklı olurdu.

Eğer rakip hilafet hak iddiacıları manevi halifeliği merasimle göreve başlatmasalardı ve bu yüzden Sufizm kılığındaki sonraki zincirler ve Fatimi misyonerleri azimli tebliğcilerinin misyonlarını Horosan, Multan, Delhi ve Ajmer'e sevketmeselerdi, *pirlik-müritlik* ve hilat'a *biyat* [yani bağlılık ve mukaddes kaftan] gibi kavramlarduyulmamış olurdu. Safi kalpli Müslümanlar da khanqa ve sufi locaları ile ilişkili olma ihtiyacı hissetmezlerdi. Cemaat ve akımlardan geride kalanların tarikata dönüşümü, halifenin yokluğundan kaynaklanan genel ümitsizlik nedeniyle global İslam birliğinin pratikte gerçekleşmeyecek bir olgu olduğunu düşünmeye başladığımız ve dolayısıyla aynı küçük emirlik ve halifeliklerden razı olmak zorunda olduğumuz yakın zamana ait bir fenomendir. 'Salih amellerdeki aktif katılım' [فاستبقوا الخيرات] ya da hayır işleri imanımızın bir parçasıdır. Bununla birlikte tarikat-benzeri bir atmosferde ve aynı manevi emirlik

ya da halifelik içinde soluk almak ve bir tarikat liderine sanki gerçek emir-ul-mü'minin gibi bağlanmaya zorlamak ve herşeyin üstünde bu tip tarikatları yaşatmak çalkantılı tarihimizin getirdiği şeylerdir. Çıkış yolu olmadığı için onlara şu anda ancak tahammül edebiliriz ancak Kuran ve sünnet açısından geçerlilikleri için kanıt üretemeyiz.

Allah'ın sadece Kitabını ve Peygamberini gönderdiğini farkedelim diye ümit ediyor insan. Aynı zamanda Hz. Peygamber (SAV) döneminde İslam dininin kusursuzca tamamlandığını. Bunun dışında kalanlar sadece zaferin büyük anlarıyla, yenilgilerin karamsar ortamlarına sahip olduğunuz inananların tarihinden ibarettir. Eğer Peygamber sonrası anlatımları sadece tarih olarak okursak bu bizim için bizi ileride aynı hataları tekrarlamaktan alı koyan, dersler çıkaracağımız büyük bir kaynak olabilir. Ancak eğer tarihin bu trajik olaylarına bir kutsallık ya da hüküm çıkarma gücü verirsek Allah'ın ipi şüphesiz elimizden kayıp gidecektir.

İslam Birliği: İhtimaller ve Endişeler

Son bin yıldır İslam'a bağlı kaldık ve tarihimizin farklı dönemlerinde ortaya çıkan farklı kavramları özümsedik. Böyle bir durumda yaygın dindarlık anlayışından dönülürse fıkhi Müslümanların imanına ne olacağı gibi bir endişenin doğması oldukça doğaldır. Genellikle fıkıh alimleri ve hadis

alimleri [*fukaha* ve *muhaddis*] olmadan namaz, oruç, hac ve zekat gibi ibadetleri yerine getirmenin güçleşeceği söylenir.

Tefsirciler [*müfessirler*] bizi vahiy bağlamında bilgilendirmedikleri sürece Kuran'ın anlamının bizi aydınlatması pek olası değildir şeklindeki yanılmasa yaygındır. Tasavvufi ve Sufi reçeteleri olmaksızın kalbimizin tefekkür mutluluğu ve ilahi görkem ile aydınlanamayacağı yanılgısı da. Bu popüler dindarlığı reddetmenin sanki İslamı reddetmek anlamına gelmesine işaret eder. Bizim görüşümüzce bu tip endişeler İslam'ın yanlış anlaşılması nedeniyledir. Sadece düşünün, toplumsal ve dini hayat bu fıkıh ve hadis alimleri ve tefsircilerin ortaya çıkmasından önce ne kadar muhteşem bir şekilde sağlam bir zemine oturup, ne kadar mükemmel bir şekilde devam ediyordu. Yorumsal meselelerdeki farklılıklar ve siyasi meselelerdeki görüş ayrılıkları o zaman da bir şekilde vardı ancak buna rağmen ümmetin birleşik yapısı her zaman tamdı. Böyleydi çünkü Hz. Peygamber (SAV)'in yokluğunda Kuran merkezi referans olma özelliğine sahipti. O dönemlerde *mekruh* ve *mübah* [hoş olmayan ve hoşgörülebilir olan] etrafındaki tartışmalara kimse gereğinden fazla bir anlam yüklemezdi ya da sözlü ya da tek-nakilcisi olan bir hadise işaret ederek süregelen bir uygulamaya (mesela yerleşik bir Peygamberi amel) yönelik soru işareti koymak kimse için mümkün değildi. O dönem Allah'ın Kitabı'nın apaçık, aşikar,

tartışmasız ve besbelliydi. Kimse Allah'ın O'nda hiç birşeyi eksik bıraktığından ya da belirli bir noktada belirsiz ya da bulanık olup onu netleştirmenin kendi görevleri olduğundan rüyasında bile şüpheye düşmezdi. Hz. Peygamber (SAV) gelecek tarihlerde her aşamada Kuran'ı bir öncü olarak görmeyi bir misyon edinen böyle özverili insanlardan oluşan bir toplum kurmuştu. Yani Allah'ın Kitabı ve Hz. Peygamber (SAV)'in canlandırıcı modeli, varlığı yanında Müslümanların İslam'ın bir hahamcı, papacı ya daHint bilgeci yaklaşımını aramadıkları canlı ve yaratıcı bir yapı haline gelmişti. Fıkıh alimlerinin bölünmeciliğinden kurtulabilenler, yeni bir peygamber geldiğinde ya da katı ritüllikten kurtulurken bir kişinin hissettiği gibi İslam'ın enginliği ve yeniden canlandırıcılığını hala yaşayabilirler. Abdestin [*vuzu*] şartlarının dört ya da altı ya da yedi olduğu konusunu; ya da nelerin zorunlu nelerin isteğe bağlı [*sünnet ve nevafil*] olduğunu; ya da namazda elleri kaldırmanın ne kadar önemli olduğunu; ya da imamın arkasında *fatiha* suresini okumanın ya da yüksek sesle *amin* demenin ne kadar önemli olduğunu bilemeyebiliriz. Ancak herşeye rağmen abdest almakta ya da namaz kılmakta hiçbir güçlükle karşılaşmayız. Bu temel olarak Hz. Peygamber (SAV) tarafından yerleştirilen uygulamanın kendimizi kırılmamış bir zincirin bir halkası olarak bulacağımız şekilde bir nesilden bir diğer nesile geçmesi nedeniyledir. Farklılıklar fıkıh alimlerinin kılı kırk

yarmasının biri ürünü ve hadis nakilcilerinin çelişkili kayıtlarının bir sonucu olmaktan başka bir şey değildir. Sadece düşünün, namazlarımıza devam etmekle birlikte, kaçımız gerçekte abdestin zorunlu ya da isteğe bağlı şartlarının bilgisine sahibiz. İslam adına can sıkıcı ve dolambaçlı fıkhi kılı kırk yarmaların ve bunlardan muazzam büyüklükte ve kitlevi bir külliyatın ortaya çıkarılmasının, dürüst olmak gerekirse, fıkhi tartışmalar ve gereksiz çekişmeler için çok anlam taşısalar da bir Müslümanın aktif pratik yaşantısıyla hiçbir ilgisi yoktur. Önemli bir konu; bu cilt cilt derlemelerin yine de yok edilmesini istemiyoruz ancak bunların kesinlikle yüksek bir şeriat kaynağı statüsünden çıkarılmasından yanayız böylece bir kez daha Kuran'ın merkezi ve odak olma konumu Müslüman toplumu içinde yeniden yerleşebilsin.

Hatırlayın, Hz. Peygamber (SAV)'in yokluğunda Kuran tüm şüphelerden uzak tek bir metindir ve ortak bir bildiri olarak en azından teorik olarak tüm Müslümanların fikir birliği ve güvenine haizdir. Eğer Kuran'da değilse, Hz. Peygamber (SAV) misyonunun, önceliklerinin ve nihai amaçları ve hedeflerinin daha iyi bir tanımını başka nerede bulabilirsiniz? Bu şaşmaz vahiy kaynağının aynı zamanda zamanın sonuna kadar dünya insanlarına doğru rehberlik sunduğuna inanıyoruz. O halde bu mükemmel kitabın 'nasih

ve mensuh', 'özel ve genel' ya da 'vahiy bağlamı'[1] varsayımlarıyla hükümsüz ve geçersiz kılınması ne cehalettir. Ya da Kuran'ın emirlerinin fıkıh alimlerinin ukala kelime oyunlarıyla soyutlanması ve keşif, icat, akıl kullanma ve ders çıkarmayı cesaretlendiren fazla sayıda ayetin salt ezber gayesine indirgenmesi de.

Bir *Yol Gösterici* olarak Kuran'a bu dönüş çağrısının O'nu bir kez daha çalışma masamıza getirmesini umuyoruz. Eğer bu mümkün olursa sadece İslam'ın yardımcı kaynakları fıkhi önemlerini kaybetmekle kalmayıp aynı zamanda Müslüman toplumunu bozan ve oldukça uzun bir süre akademik yolculuğumuzu aksatan bilgiye yönelik davetsiz düalizm gerileyerek bir kez daha ilimlerimizin yeniden hızla büyümesine imkan doğacaktır. Başka bir değişle ciltler dolusu hukuk ilmi, sünnet ve yorumlar [*hadis* ve *tefsir*] bizimle sadece bir kültürel miras ve akademik süreç olarak kalacaktır ancak Kuran'ın etkin mevcudiyeti içinde kimsenin eski alimlerin kararlarını ya da açıklamalarını ya da geçmişin hakimlerinin tefsirlerini bir son ve netice olarak sunması mümkün olmayacaktır. Bu hiçbir insani yorumun Allah'ın 'nihai hükmü' [فلله الحجة البالغة] ile aynı önem ve saygınlığı görmeyeceği ve bu imtiyazın sadece Allah'ın Kitabı'na münhasır olduğu bir ortam meydana getirecektir.

---

[1] ناسخ و منسوخ، خاص و عام، شان نزول

Yardımcı kaynaklar önemlerini yitireceklerinden, onların sayesinde ortaya çıkan ya da onlardan beslenen mezhepler sis bulutu ardında kaybolup gideceklerdir. Bu durumda Sünni *Kütüb-ü Sitte* üzerine kurulu ayrı bir İslam yorumu olmayacak, dört Şii kitabının önünde eğilmek için neden kalmayacaktır. Dört imamın derlemelerine saygın akademik önemleri nedeniyle hala başvurulabilir ancak aynı zamanda Şiilerin, İsmaililerin, İbadilerin ve diğer tefsir kitapları da sözkonusu mezhepler bizimle ortak bir geçmiş paylaştıkları ve tarihin belirli bir zamanında belirli nedenlerden dolayı bizimle yollarını ayırdıkları için benzer öneme sahip olacaklardır. Başka bir değişle tarihsel, kültürel ve yorumsal edebiyata dayalı mezhep gelenekleri kendi doğal ölümleriyle öleceklerdir. Öyle ki kimsenin Kuran adına bile olsa kendilerini ayrı bir grup olarak ilan edip, Allah tarafından bahşedilen 'Müslüman' kimliği yerine '*ehl-i Kuran'* [Kuran halkı] gibi bir unvan alması için bir mazareti olmayacaktır. Eğer hakemlik görevi Kuran'a verilirse inancımızda başka bir hizipçilik için yer olmayacaktır. Mezhepler bir kez tarihe karıştığında ne ulemanın çalışma alanına ne de İslami ruhban sınıfına ihtiyaç olacak, ne eski alimlerin kitaplarıyla ilgili *şerh* üzerine *şerh* [açıklamalar] düşülmesi araştırma ve akademisyenliğin zirvesi olarak görülecek, ne kimse karşılaştırmalı fıkıh kitaplarında şer'i karar örneklerini izleme gereği hissedecek; ne de zamirlerin

öncüllerini araştırmak için sayfalarca çalışma yapılması gerekecektir. Modası geçmiş mantık ve diyalektik kitaplarına bir anlayış aracı olarak bile başvurma isteği olmayacaktır. Ne de hangi nakilcinin dürüstlüğünün kuşkuluğu olduğu ya da hangisinin güvenilir kabul edilebileceğini araştırmak için insanların hayatları harcanacaktır. Böylece insanların yapacağı çok şey olacaktır. Herşeyin üstünde yüzlerce yıldır insanların aklını büyüleyen ve bilmin şer'i bilimler ve modern bilimler olarak bölünmesine neden olan bilgi düalizmi ilk ve son kez olarak eski durumuna dönecektir. Aslında bu bölünme aramızda sürekli karşılıklı çekişme içinde olan iki farklı akıl türü doğurmuştur. Bu dahili mücadele ve bölünme temelli olarak tükenecektir. Her mümin kendi kapasitesi ölçüsünde ilahi vahiyden fayda görebilecektir. Ulema, hakimler, rahipler ve müftülerin yokluğunda, gerçeği arayanlar kendilerini Kuran'da tanımlanan, tüm fıkhi kılı kırk yarmaların ve insani hükümlerin Allah'ın hükmü yanında önemini yitireceği 'Allah sana emrediyor[1]...' durumunda bulacaklardır.

Emin olabilirsiniz, saf iman bozulmamış ilk biçimiyle önümüzde belirdiğinde, aynı öforik ve canlandırıcı durum ilk nesil Müslümanların tecrübe ettiği gibi ortaya çıkacaktır. İman gerçekte şartsız teslimiyete işaret eder. Bunun aksine

---

[1] يستفتونک قل الله يفتيكم ، النسا ۱۷۶

ritüelliği gerçek iman olarak alanlar ancak kemikleşmiş bir dindarlık çeşidi meydana getirebilirler. Hz. Peygamber (SAV)'in zamanında İslam'ın nihai mesajı ortaya çıktığında dini ritüel eksikliği yoktu. Hatta Mekke namaz, oruç, Kabe'yi *tawaf* etmek ve hac gibi dini faaliyetlerin bir kalesiydi; bunların tümü oldukça sistematik, törensel ve coşkulu bir şekilde sürüp gidiyordu. Ancak Kuran bu dini faaliyeteleri sert şekilde hedef aldı:

ارايت الذى يكذب بالدين...

Dini yalanlayanı gördün mü (dindar kisvesiyle)?
İşte yetimi itip-kakan;
Yoksulu doyurmayı teşvik etmeyen odur.
İşte (şu) namaz kılanların vay haline,
Ki onlar, namazlarında yanılgıdadırlar,
Onlar gösteriş yapmaktadırlar
'ufacık bir yardımı (veya zekatı) da engellemektedirler.
[*Ma'un:* küçük bir hayır işi].

Müslümanlar dindarlık kisvesine büründüğü ve iman edenlerin akılları İslam'ın gerçek amaç ve hedefleri yerine tamamen duyarsız ritüelliğe odaklandığı zaman bu tip bir kısım ulema bu ritüelleri en ince detayına kadar biçimlendirip kurallaştırmaya hazırdır. Bu Allah ile kulları arasına din adamlarını sokan izinsiz giriştir. O zaman din

ruhban sınıfının politik ve ekonomik çıkarlarını himaye eden bir aracıya indirgenir. İslam'ın gelmesinden önce bir örnek yoluyla Kurani eleştiri sunduğumuz Mekke toplumunda durum tam olarak buydu. Bununla da kalmaz. Din adamlarının yükselişi ilahi vahye direk bağlantımızda bizim için bir engel haline gelir. Belirli insanların kişisel anlayışlarına kutsallık addetmenin bir sonucusu olarak farklı mezhepler ortaya çıkmaya başlar.

Yüzyıllar süren sapmalar ve konudan ayrılmalar nedeniyle bugün Müslüman ümmeti ne yazık ki dünya ulusları için bir rehber ışık olarak yükselmek bir yana dahili reform olmaksızın bir geleceği olmayan bir noktaya ulaşmıştır. Kapitalizm güneşi batmak üzereyken ve ideolojik ve düşünce boşluğunun uçsuz bucaksız bir umutsuzluğa neden olduğu tarihin bu kavşağında, insanlığın rehberliği için öne çıkmak nihai mesajın sabiplerinin görevidir. Bununla birlikte ideolojik bölünme ve iç çatışmalarımızın üstüne çıkmadığımız ve gerçek Peygamberi İslam Birliği vizyonu duygusu geliştirmediğimiz sürece bu mümkün değildir. Kendi evimizi düzene sokmadan nasıl başkalarını doğru yola sevketme görevini üstlenebiliriz? İnsanları yeniden organize edip, doğru yönde ve hızda ilerlemelerini sağlamak için son vahyin muhafızlarının dünyanın önünde tekrar yükselmesi vakti gelmiştir.